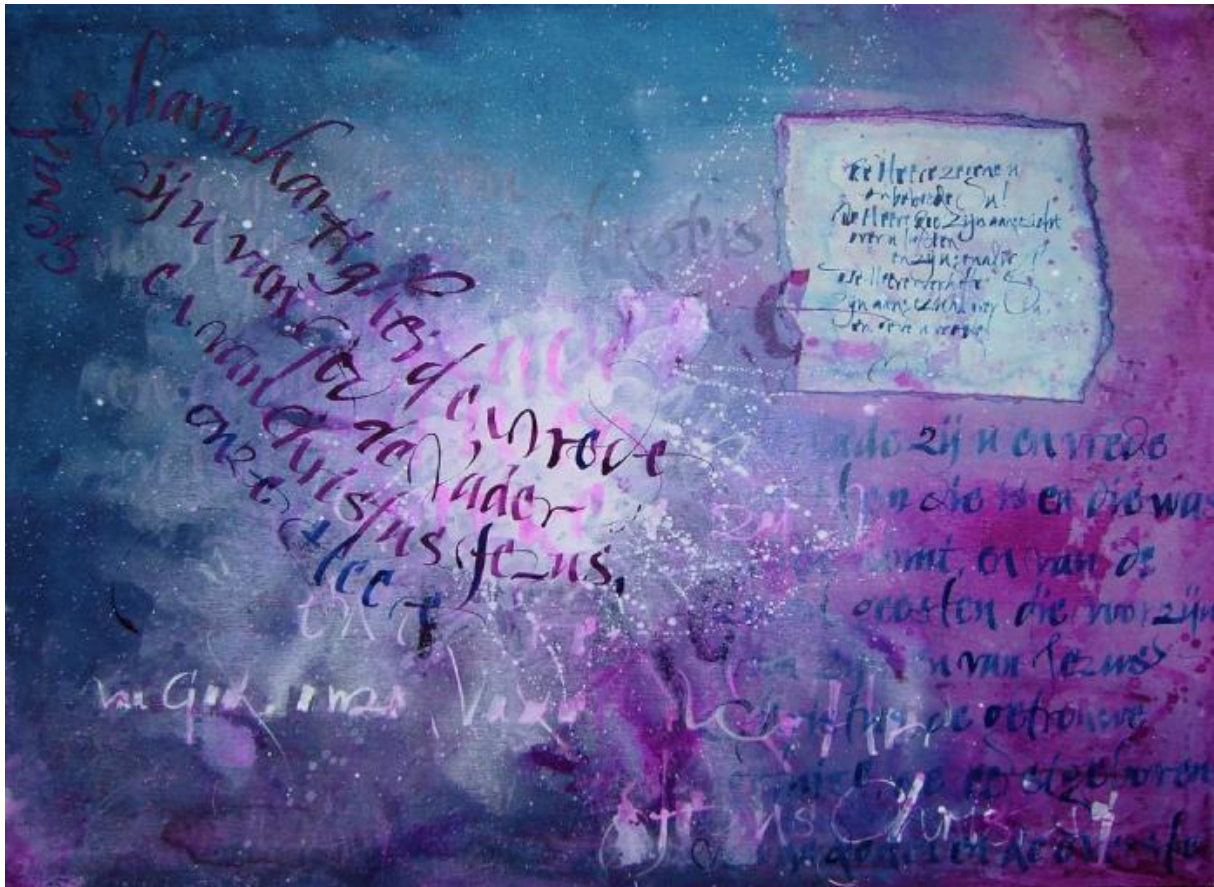

AANDACHT ALS BEROEP

Aandacht
kiem van een relatie
waaruit
een mens tevoorschijn kan kruipen

©Letterkunstenares Gerda Drop

Stageverslag

Aangeboden aan

**Mevr. Dr. Nicolette Hijweege
Faculteit Geesteswetenschappen
Departement Godgeleerdheid
Universiteit Utrecht**

en

**Mevr. Drs. Hermie Hummel
De Burcht**

Centrum voor kleinschalige verpleeghuiszorg, wonen en welzijn

Als onderdeel van de master

Theologie en Geestelijke Verzorging

Yvonne Lommers-Grauss

3300242

Juli 2009

Voorwoord

Voor u ligt het eindverslag van mijn stage.

Deze stage vormt de afsluiting van de door mij gevolgde master Theologie en Geestelijke Verzorging (GV¹) in het studiejaar 2008-2009.

Dit verslag is tevens het eindverslag van deze master.

Zestien weken á twee dagen per week van acht uur per dag, heb ik stage gelopen in De Burcht; een centrum voor kleinschalige verpleeghuiszorg, wonen en welzijn te Rotterdam onder begeleiding van ds. H.P. Hummel.

Begeleidende docenten vanuit de Universiteit waren:

Dr. N.M. Hijweege-Smeets, eindverantwoordelijke en coördinator.

Dr. M.C.H. van Dijk-Groeneboer, supervisor.

Dr. M. Aalders te Amstelveen heeft met mij de gesprekken omtrent mijn levensbeschouwelijke/beroepsbiografie en theologische positionering gevoerd.

Ik wil Hermie, Nicolette, Monique en Maarten bedanken voor ieders eigen, specifieke, bijzonder waardevolle bijdrage in mijn leerproces tot gv.

Mede dankzij jullie kan en durf ik het aan om GV te gaan verlenen.

Mijn man Kees bedank ik allereerst voor het feit dat hij mij de ruimte heeft gegeven om acht jaar lang te kunnen studeren. Daarnaast bedank ik hem voor zijn steun, zijn waardevolle inbreng, zijn meedenken en zijn altijd liefdevolle praktische ondersteuning.

Aan Thieu mijn lieve kleinzoon, wil ik zeggen; 'OmY kan weer op je passen hoor!'

Maar mijn grootste dank gaat uit naar God, Hij heeft mij het leven gegeven, Hij heeft mijn leven geleid, namens Hem, JHWH, DE PRESENTE, mag ik present zijn.

Toen Jezus dit hoorde zei hij: *'Deze ziekte loopt niet uit op de dood, maar op de eer van God, zodat de Zoon van God geëerd zal worden.'*²

Gouda, juli 2009

Yvonne Lommers-Grauss

---

¹ Note; Ik gebruik de afkorting GV voor geestelijke verzorging, de afkorting gv voor geestelijk verzorger.

² Note; deze tekst uit Johannes 11:4, kwam op wonderlijke wijze tot mij toen ik eind maart 1997 verbleef op de intensive care en is ten diepste de aanleiding tot een studie Theologie.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding.....	Blz 5-6
Hoofdstuk 2: Geestelijke verzorging en organisatie.....	Blz 7-13
Hoofdstuk 3: Geestelijke verzorging: een handelingspraktijk.....	Blz 14-23
Hoofdstuk 4: Theoretische reflectie.....	Blz 24-30
Hoofdstuk 5: Verklaring van levensbeschouwelijke betrokkenheid.....	Blz 31-35
Hoofdstuk 6: Literatuurlijst	Blz 36-37

Hoofdstuk 1: Inleiding

In de beroepsvereniging van Geestelijk Verzorgers (VGVZ) wordt veel waarde gehecht aan de persoonlijke vorming van de gv. Reden hiervan is dat de persoonlijke biografie naast functie en ambt bepalend is voor de identiteit van de gv in de instelling.

Zoals de hele opleiding structuur ontleent aan de identiteitsdriehoek van Hanrath³ gaat ook de structuur van het eindverslag uit van die driehoek; functie, ambt en persoon.

Deze stage heeft bijgedragen aan het ontwikkelen van professionele en persoonlijke competentie in de breedte van de GV. Dit houdt in dat ik niet alleen deelgenomen heb en geparticipeerd heb in het functioneren van het team GV, maar ook dat ik inzicht heb gekregen in de taak van GV binnen de instelling, het functioneren op afdelingen, het participeren aan werkgroepen op het gebied van ethiek of identiteit etc. Door middel van gesprekken met andere professionals binnen de instelling heb ik inzicht verkregen in de plaats van GV binnen de instelling.

Mijn individuele leerwensen aan het begin van mijn stage waren:

- a. Ik ben in staat om op een professionele en ambtelijke wijze begeleiding van en hulpverlening aan mensen te geven bij zingeving aan hun bestaan, vanuit en op basis van mijn geloofs- en levensovertuiging.⁴
- b. Ik ben in staat professioneel te adviseren inzake ethische en/of levensbeschouwelijke aspecten in zorgverlening en beleidsvorming.⁵
- c. Ik ben in staat om zowel verbale als non-verbale gesprekken te voeren met bewoners en cliënten en daar een verbatim van te maken.
- d. Ik ben in staat om GV neer te zetten in het hart van de zorg.
- e. Ik heb het stiltecentrum nieuw leven ingeblazen.
- f. Ik heb geproefd, gevoeld, gehoord waar behoeftes lagen en ben daar (spontaan) op ingegaan.
- g. Rond de paasdagen heb ik als geestelijk verzorger twee paasmaaltijden voorzien van 'geestelijk voedsel'.

Ik zal deze leerwensen kort toelichten. Mijn eerste doel was om al mijn theoretische kennis te toetsen aan de praktijk en zo te leren zien hoe ik als gv kan en wil werken. Zodat ik als persoon, op een professionele wijze, en voor mezelf wetend gezonden te zijn, er voor de ander (in nood) er te kunnen zijn. Dit alles door wie ik ben, waar ik voor sta en in wat ik geloof. Daarnaast wilde ik zorgen dat ik in staat ben om als professioneel gv de zorginstelling te kunnen adviseren bij ethische en/of levensbeschouwelijke kwesties. Wat komt daar dan bij kijken, wat heb ik daarvoor nodig, wanneer speelt dat, hoe ga ik daar mee om. Zo heb ik een bijdrage kunnen leveren in het identiteitsproject "De menselijke maat".

Aangezien ik op mijn stageplek voor een deel ook te maken heb met mensen die lijden aan dementie was een ander belangrijk doel van mij om ook op non-verbale wijze 'een gesprek te kunnen voeren'. Hierdoor hoop ik dat ik als gv er juist ook kan zijn voor mensen die verbaal niet meer in staat zijn om (goed) te kunnen communiceren.

Zelf zie ik GV als het hart van de zorg en daarom zie ik het graag in het hart van de zorg. Als aankomend gv vind ik het belangrijk om al doende te ontdekken waar de behoeftes liggen. Aangezien ik genoeg theoretische kennis heb opgedaan wilde ik in de praktijk van de

---

³ Ton Hanrath, *Geestelijke verzorging in het hart van de zorg; De professionele identiteit van de geestelijk verzorger in een veranderende zorgcontext*, p. 102.

⁴ Ton Hanrath, *Beroepstandaard voor de Geestelijk Verzorger in Zorginstellingen*, VGVZ-cahiers 2, 2002, p. 13.

⁵ Idem.

(stage) dag zelf ontdekken wat er echt werkt, echt toe doet, wat bij mij en de ander past. Dit alles werk ik uitgebreid verderop in dit stageverslag uit.

Voor mezelf bestaat GV 'zonder kleur' niet. Daarom vond ik het erg fijn om rond Pasen zelf 'geestelijk voedsel' uit te mogen delen.

Helaas is het vanwege alle opdrachten in mijn stageperiode niet meer gelukt om daadwerkelijk iets op papier te zetten over het stiltecentrum. Wel heb ik theoretische kennis verzameld over stiltecentrum. Na het afronden van mijn studie ga ik hier nog mee aan de slag.

Mijn individuele leerwensen sluiten aan bij de doelstellingen die de opleiding stelt voor iedere student. Mijn eigen doelstellingen zie ik als een verdieping, een toespitsing op de algemene doelstellingen die als volgt verwoord zijn⁶:

- Inzicht krijgen in de inhoudelijke aspecten en de positie van de geestelijke verzorging (het beroepsprofiel);
- Inzicht krijgen in mijn eigen attitude ten aanzien van het beroepsprofiel;
- Praktijkervaring opdoen in pastorale en (inter)disciplinaire contacten en leren in groepsverband op het persoonlijke proces te reflecteren (supervisie);
- Leren de ervaringen in pastorale contacten in teams theoretisch te doordenken en gestimuleerd worden om ervaringen en inzichten te integreren;
- Leren te reflecteren op de waargenomen praktijk en enkele situaties hieruit te analyseren.
- Het realiseren van mijn individuele leerdoelen.

Daarnaast zijn er nog de leerwensen van de opleiding:

- Contacten met het werkveld en daardoor inzicht krijgen in thema's die in de praktijk van de geestelijke verzorging actueel zijn. Dit ten dienste van zowel onderwijs en onderzoek.
- Het ontwikkelen van een (virtueel) platform waar het gesprek over theologie en GV als praktische en wetenschappelijke discipline vorm krijgt.

Volgens Kolb (1984) is het belangrijk om al datgene wat 'geleerd' is niet te beschouwen als afzonderlijke grootheden maar dat al het geleerde onderling verbonden dient te zijn. Kolb gaat hierbij uit van vier leerstijlen:

1. abstract begripsmatig leren: leren vanuit kennis en observerend
2. actief experimenterend leren: leren vanuit kennis en experimenterend
3. nadenkend observerend: leren vanuit ervaring en observerend
4. concrete ervaring: leren vanuit ervaring en experimenterend

Zo ben ik in de theoretische opleiding aan het departement Godgeleerdheid met name op de eerste twee leerstijlen aangesproken. De stijlen drie en vier zijn in de stage aangesproken. Binnen de stage ben ik aangemoedigd om wetenschappelijke kennis te verbinden met de dagelijkse praktijk. Ook de omgekeerde beweging, vanuit de praktijk theoretisch te reflecteren is gebeurd.

Van harte hoop ik dat u als lezer in dit stageverslag kunt zien dat ik gebruikmakend van de drieslag; supervisie, colleges en praktijk, het geheel heb weten te integreren en al doende en zo doende er achter ben gekomen hoe ik mezelf als gv zie.

---

⁶ Nicolette Hijweege, *Stagehandleiding voor de stage in het kader van de master: theologie en Geestelijke Verzorging*, Departement Godgeleerdheid Universiteit van Utrecht, september 2008, p. 9.

Hoofdstuk 2: Geestelijke verzorging en organisatie

a) De geschiedenis van de instelling en de wijze waarop dit tot op heden doorwerkt in het functioneren en de inbedding van GV

De Burcht is één van de tien locaties van de Zorggroep Rijnmond (ZR). Deze locaties zijn verspreid over Rotterdam en Krimpen a/d IJssel, allen met een eigen karakter en identiteit. Zorggroep Rijnmond richt zich (veelal) op ouderen die ondersteuning en zorg nodig hebben zowel thuis als in de locaties.

De Burcht, is een eigentijds woonzorgcentrum en verpleeghuis in Rotterdam Prins Alexander. Het is in 2005 ingrijpend verbouwd. Ouderen met een psychogeriatrische of somatische problematiek kunnen er kleinschalig wonen. In de Burcht zijn ook 46 appartementen voor zelfstandig wonende senioren. De Stichting Ouderenhuisvesting Rotterdam (SOR) verhuurt ze. De Burcht biedt ook mogelijkheden voor dagverzorging, dagbehandeling en kortdurend verblijf. De Burcht wil graag een levendige ontmoetingsplek, de spil in de wijk voor wonen, zorg en welzijn zijn. Hier wordt hard aan gewerkt. In de omgeving staan ook meerdere appartementencomplexen voor 55+ gepland, waardoor in de toekomst, De Burcht hopelijk meer een spil functie zal kunnen gaan vervullen.

Met het motto “Zorgdragen voor elkaar” geeft ZR een kernachtige samenvatting van zijn mens- en zorgvisie. Zorggroep Rijnmond staat in een christelijke traditie van vele decennia. Opggericht door de diaconieën van enkele christelijke kerken in Rotterdam en Krimpen a/d IJssel en de Zendingsdiaconessen uit Amerongen is de Zorggroep in zijn huidige vorm in 2006 tot stand gekomen. Er wordt gewerkt vanuit een protestants christelijke levensbeschouwing, waarin het Evangelie van Jezus Christus zoals dat in de Bijbel tot ons komt, de grondslag vormt. De Zorggroep is echter ook gewoon een maatschappelijke onderneming die vanuit een christelijke mensvisie cliënten zorg en aandacht biedt, gericht op volwaardig leven. Ieder mens wordt als uniek gezien, een door God geschapen, individu. Men wil goede zorg leveren, ingebed in een relatie gebaseerd op gelijkwaardigheid en wederkerigheid. Door middel van het ‘zorgdragerconcept’ worden binnen ZR de visie op huisvesting (wonen) en de visie op zorg en welzijn met elkaar verbonden. Het doel is om een vertrouwde, huiselijke en veilige woonomgeving te scheppen, met een balans tussen wonen, welzijn, zorg en behandeling.

Een belangrijk aspect van het zorgdragerconcept van ZR is de mogelijkheid tot *ontmoeting*. “Ontmoeten” is een centraal uitgangspunt in het aanbod van wonen, welzijn en zorg binnen ZR. Ook via de stelling ‘het zijn de kleine dingen die het doen’ wil ZR zich profileren. ‘Ontmoeten’ en ‘het zijn de kleine dingen die het doen’, geven de zorg meerwaarde.

b) Het organogram: De positie van GV binnen de instelling en de consequenties daarvan voor positionering en integratie in de instelling

De gv heeft in de organisatie een staf-functie. De locatiemanager is de hiërarchisch leidinggevende, aan hem is de gv functioneel verantwoording verschuldigd.

De gv is een ‘specialist’ die deel uitmaakt van een multidisciplinair team. Globaal genomen heeft de gv, drie hoofdtaken: (1)De directe cliëntgebonden zorg, (2)Toerusting/ informering van andere disciplines in omgang met levensvragen en lijden/ dood, (3)Ondersteuning van / advisering aan management t.a.v. ontwikkeling van ethisch beleid en visie op identiteit. Hierover later meer.

Deze drieslag maakt dat de gv zich door de hele organisatie heen begeeft, en te maken heeft met cliënt, medewerker/vrijwilliger en leidinggevend kader.

De mate van integratie van de GV en de kans op samenwerking wordt mede bepaald door het beleid van de instelling. Van Gerwen onderscheidt vier verschillende niveaus van integratie.⁷ De leiding van de instelling, kan slechts gelegenheid tot uitoefening van GV van buiten af geven ('gedoog-integratie'), kan de GV een plaats in de organisatie geven zonder zich daar verder inhoudelijk mee te bemoeien ('organisatorische organisatie'), maar kan ook er van overtuigd zijn dat de GV een wenselijke of noodzakelijke bijdrage levert aan het realiseren van het doel van de instelling en haar daar dan ook inhoudelijk bij betrekken ('beleidsmatige integratie') en als laatste is er nog 'procesintegratie'.

Van Gerwen geeft aan dat 'GV een specifiek karakter, eigen invalshoek en een professionele identiteit heeft, dit kenmerkt de GV en onderscheidt haar van andere activiteiten binnen instellingen van gezondheidszorg.'⁸ Hij ziet de wisselwerking tussen theorievorming en in de praktijk opgedane ervaring als een vast kenmerk van professionaliteit.

Meulink geeft aan; 'Waar in de visie van de leiding de GV alleen gedoogd wordt of slechts organisatorisch ruimte wordt geboden, dreigt het isolement van de GV.'⁹

Ik ben het met Meulink eens dat pas als er sprake is van een beleidsmatige integratie de leiding zelf de GV actief gaat betrekken. Dit zie ik ook in De Burcht gebeuren. Daar wil ik wel bij aantekenen dat de uren van de gv niet in overeenkomst zijn met het beroep wat er gedaan wordt op de GV. Meulink heeft het ook nog over het stimuleren van medewerkers om gebruik te maken van de mogelijkheden die GV heeft. Tijdens mijn stageperiode heb ik veel 'reclame' gemaakt voor GV in De Burcht. Ik heb gemerkt dat het werkt, hoe meer je laat zien wat GV inhoudt, kan betekenen des te meer er een beroep gedaan wordt op de gv. Echter stuit je dan wel op het punt van de beschikbaarheid van de GV in tijd. Het lijkt een goedkoop argument, maar de kleine formatie waarover de GV beschikt, resulterend in 16 uren per week en 'slechts' een aanwezigheid op de donderdag en vrijdag, is een belemmering voor verdere integratie en samenwerking. De gv kan op deze manier niet altijd beschikbaar en aanwezig zijn om betrokken te worden bij overleg en activiteiten. Het is ook niet verantwoord om de eerste taak, het directe contact met de cliënten, ten behoeve van overleg te verwaarlozen. Geïntegreerd samenwerken, vraagt een ruime beschikbaarheid en dus ruime aanstelling.

c) Het missionstatement van de dienst GV in relatie tot het missionstatement van de organisatie, de werkgebieden van GV binnen de instelling en de organisatie van het team

De missie van ZR is om zorg te verlenen op basis van een protestants christelijke levensbeschouwing. 'We bedoelen hiermee dat aandacht en respect voor de persoonlijke levensgeschiedenis centraal staan in de zorgverlening en dat we uitgaan van de wensen en behoeften van elke cliënt.'¹⁰ De grondslag daarvoor ligt in de Bijbel. 'De Bijbel bepaalt onze grondslag, en beïnvloedt onze kijk op zorg, cliënt, medewerker en organisatie.'¹¹ ZR heeft een viertal kernwaarden benoemd. Dit omdat ieder mens, maar ook een organisatie zijn eigen waarden heeft, en gedrag gestuurd wordt door waarden. De waarden van ZR worden zichtbaar (of zouden dat moeten worden) in het gedrag, het doen en laten van al zijn medewerkers. Kernwaarden die richting geven aan het handelen en die de identiteit, het gezicht naar buiten en naar binnen bepalen. In de zorgrelatie met de cliënt krijgen deze waarden een praktische toepassing.

---

⁷ G. van Gerwen, 'Geestelijke verzorging in instellingen van gezondheidszorg', *Praktische Theologie*, 1992, nr. 5, pp. 469 vv.

⁸ Idem, p. 468.

⁹ H. F. Meulink, 'Geïntegreerde geestelijke verzorging', in: J. Doolaard (red.), *Nieuw Handboek Geestelijke Verzorging*, Uitgeverij Kok Kampen, 2006, p. 519.

¹⁰ Zorggroep Rijnmond, *Zorgdragen voor elkaar, Kernwaarden van Zorggroep Rijnmond*, nov. 2007, p. 2.

¹¹ Idem.

De vier kernwaarden zijn achtereenvolgens Liefde, Barmhartigheid, Dienstbaarheid en verantwoordelijkheid.

Liefde zoals de Bijbel ons leert is vooral een kwestie van doen,¹² jezelf richten op de ander, trouw zijn, de ander aanvaarden, tot zijn recht laten komen en waar nodig als gv de weg wijzen. Gevende en vergevende liefde; liefde die helend en heilzaam is. Liefde kan hiermee gezien worden als de waarde waaraan andere waarden kunnen worden ontleend. Vanuit deze visie op liefde kan de gv zich laten leiden in de zorg voor de medemens.

Barmhartigheid Uit deze liefde vloeit voort het werkelijk zien van de ander. Door hem, of zijn situatie, bewogen worden en in beweging komen: barmhartigheid betonen.¹³ Soms zijn daar moed en durf voor nodig. Buiten de paden treden en je zoals de barmhartige Samaritaan, begeven op onbekend terrein, gedreven door de bewogenheid voor anderen.

Dienstbaarheid vraagt een bereidheid om te dienen. De ander belangrijker te achten dan jezelf.¹⁴ Niet alleen cliënten dienen, maar ook collega's en leidinggevendenden die in dienend leiderschap gericht zijn op het welzijn van de medewerker.

Verantwoordelijkheid God vraagt ons verantwoording af te leggen over ons doen en laten als antwoord op Zijn liefde.¹⁵ Verantwoordelijkheid dragen en verantwoordelijkheid nemen en verantwoording afleggen aan collega's, cliënten en familie zijn hier onlosmakelijke mee verbonden. Het gaat dus om omzien naar elkaar, of anders gezegd, zorgdragen voor elkaar.

De ZR licht de door haar gemaakte beleidskeuzes toe, door ze in een viertal hoofdstukken inhoudelijk te onderbouwen:¹⁶

1 Ontmoeting in de Bijbel

De grondslag van ZR, als christelijke organisatie, ligt in de Bijbel. De Bijbel wordt wel eens het "ontmoetingsboek bij uitstek" genoemd, en niet ten onrechte, want deze 'bron' staat vol met ontmoetingen – tussen God en mensen, tussen mensen en groepen, tussen hemel en aarde, tussen kerk en wereld, tussen mens en natuur.

Ontmoeting heeft te maken met 'bij elkaar komen, elkaar zien, tot elkaar spreken en naar elkaar luisteren, iets over-dragen aan elkaar'.

De Bijbel geeft ons in veel ontmoetingsverhalen een beeld van wat er in de mens verandert als hij God of als hij Jezus Christus ontmoet. In de ontmoeting met God vinden de profeten in het oude testament hun weg, en treden ze met zelfbewustzijn op. De ontmoeting met God is dynamisch, de mens is degene die antwoord. In het nieuwe testament lezen we, hoe Jezus Christus zich tijdens zijn leven op aarde van de ene naar de andere ontmoeting begeeft. Hij zoekt mensen op en brengt ze thuis, Hij sluit geen mensen uit en getuigt van gastvrijheid, Hij geeft geborgenheid, troost, ruimte van leven, vrijheid enz. In de ontmoeting met Hem worden mensen genezen, ze richten zich op, ze vinden moed, ze ontdekken dat ze 'er mogen zijn' en ze gaan ook zichzelf in dat licht bezien en zo hopelijk komen tot aanvaarden.

Uit ontmoeting komt *sjaloom* voort, vrede en welzijn; in navolging van de Heer worden gelovigen er toe opgeroepen ook zelf zo te handelen voor zover in hun vermogen ligt.

Tot het wezen van het christelijk geloof behoren o.a. openheid en gastvrijheid, bereidheid tot verandering en willen 'leren' levenslang.

2 Aspecten van ontmoeting

'Ontmoeting' heeft verschillende kanten; ontmoeting kan zich puur afspelen op het humane

---

¹² Korinthe 13:13.

¹³ Lucas 10: 25-32.

¹⁴ Johannes 13: 1-17.

¹⁵ Mattheus 25: 14-30.

¹⁶ Note; Met toestemming over genomen uit: *Jaarverslag 1 mei 2007- 1 september 2008 Geestelijke verzorging woonzorgcentrum en verpleeghuis De Burcht*, Ds. Hermie Hummel. Hermie Hummel. *Zorgdrager – visiedocument*, 2004.

vlak maar ook meer of minder religieus worden geduid. Met het ontmoetingsconcept heeft ZR de intentie, om alle 4 dimensies van het mens-zijn – de lichamelijke, de psychische, de sociale en de levensbeschouwelijke – op de ene of de andere wijze aan bod en tot hun recht te laten komen. Er kan sprake zijn van ontmoetingen van mens tot mens, of met een aantal mensen in groepsverband, maar ook van zelf-ontmoeting, van ontmoeting met God, of van ontmoeting met de natuur, met literatuur, kunst of muziek. Waar precies de accenten liggen, en welke van de aspecten met elkaar in verband worden gebracht, verschilt van mens tot mens, al naar gelang iemands aard, levensgeschiedenis, aanleg, mogelijkheden e.d.

Het doet ons mensen goed wanneer we ervaren dat we als mens door (een) ander(en) gehoord en gezien worden, ook in de ouderdom die soms zwaar kan vallen, in gelijkwaardigheid en met respect, als mede-mens. Er zijn daarnaast ook andere vormen van ontmoeting die kunnen verwarmen en doen 'thuiskomen'. Mensen kunnen bijvoorbeeld ook inspiratie opdoen in en door de natuur, of geraakt worden in een diepere laag van hun mens-zijn door muziek. En nog weer anderen zullen eerder Gods nabijheid ervaren en zo ook bij zichzelf thuiskomen door naar een icoon te kijken of door het lezen van een (godsdienstig) boek.

Hoe dan ook, ontmoetingen zijn kostbaar, ze zijn levengesteld, verrijkend en stimulerend. Echte ontmoetingen doen iets met ons, ze raken ons, ze geven warmte; we mogen er onszelf in zijn en/of we worden er onszelf door. Van een (goede) ontmoeting gaat 'heil' uit, heling.

3 'Het zijn de kleine dingen die het doen'

In ontmoetingen spelen kleine dingen vaak een grote rol, het zijn zelfs de kleine dingen die het *doen*. Aandacht voor het gewone is belangrijk, het gewone dat tegelijk 'bijzonder' kan zijn of kan worden. Op zich 'kleine dingen' kunnen het leefklimaat van bewoners en cliënten in grote mate beïnvloeden. En voor het werkklimaat van medewerkers geldt hetzelfde.

Die 'kleine dingen' hebben betekenis in de gewone dagelijkse omgang, ze zijn medebepalend voor de cultuur van de organisatie. Waar gaat het dan om? Om attent-zijn, om tijd, om even te luisteren naar een stukje verhaal van die ene mens – waarbij op het juiste moment een troostend gebaar, een vriendelijk woord, een bemoedigend schouderklopje (al) wonderen kunnen doen. Ditzelfde geldt in even sterke mate voor het tonen van collegialiteit, wat voor-elkaar-of-voor-de-organisatie over hebben, of een gebaar van erkenning.

Op zich gaat het helemaal niet om bijzondere dingen, zeker in eerste instantie niet, maar het is eigenlijk veel meer zo dat 'in het gewone het bijzondere' schuilgaat.

4 Het zorgdrager – gebouw

Het zorgdragerconcept van ZR heeft de visie op huisvesting (wonen) en de visie op zorg en welzijn met elkaar verbonden, hierdoor is de mogelijkheid tot ontmoeting een belangrijk aspect van dit concept. Dit houdt in, dat er welbewust aandacht gegeven wordt aan het feit dat ook de vormgeving en de inrichting van het gebouw van invloed zijn op de zorg en op het welzijn van bewoners, bezoekers en medewerkers.¹⁷ Het streven is, dat door de vormgeving en de inrichting van het gebouw een gevoel van gastvrijheid wordt opgewekt, met mogelijkheden tot ontmoeting van anderen.¹⁸ Allereerst en met name door de inrichting van een dorpsplein, met een vloeiende overgang van buiten naar binnen, vormgegeven in een bepaalde architectuur. Die 'anderen' zijn mede-bewoners, wijkbewoners, medewerkers, familieleden, vrijwilligers. Door de vormgeving en de inrichting van het gebouw wordt er ook naar gestreefd om een gevoel van vertrouwen en veiligheid op te wekken. In de verenigingsruimtes die aan het dorpsplein zijn gesitueerd kunnen ontmoetingen met anderen plaatsvinden met eenzelfde interesseveld. Zo'n vertrouwde sfeer, die er ook tijdens

---

¹⁷ Piet Schelling, *Een huis met vele kamers, Inleiding tot het christendom*, Zoetermeer 2002.
¹⁸ Anselm Grun, *Gebed als ontmoeting*, Gent 1990.

bijvoorbeeld een weeksluiting kan zijn, kan bijzonder goed doen. Ook is er een stiltecentrum ingericht, dat biedt met name mogelijkheden tot zelf-ontmoeting en ontmoeting met God. De visie op huisvesting van ZR sluit hiermee aan op de trend binnen de bouwwereld, dat subjectieve elementen zoals 'belevingswaarde' deel uitmaken van de kwaliteitskenmerken. Een leef-omgeving -en ook een werk-omgeving- kan door middel van licht, ruimtewerking en kleur meewerken aan 'heling' (healing environment), aan psychisch welzijn. En dat is voor ieder mens van belang.

d) De relatie met en de wijze waarop GV gezien wordt door andere beroepsgroepen binnen de instelling.

Uit ontmoetingen en gesprekken met anderen blijkt telkens weer dat GV gekoppeld wordt aan geloof. Men is er niet of nauwelijks van op de hoogte dat GV er is voor iedereen en dat het een meerwaarde kan hebben naast de andere disciplines. In mijn portfolio is dit te lezen in de gesprekken die ik had met de verpleeghuisarts, de psychologe, bij het werkoverleg van verzorgenden. Maar ook in de wandelgangen kom ik dit tegen. Hier ligt dus een belangrijke taak.

e) Zingeving, levensbeschouwing en ethiek in de organisatie en de positie van GV daarin. Hierbij ga ik in op de drie hoofdtaken van de gv, zoals al eerder aangegeven bij punt 2 b:

1. De directe cliëntgebonden zorg

De individuele cliëntenzorg is een wezenlijk onderdeel van de werkzaamheden. Dit concentreert zich met name op Burcht- cliënten tot en met de zesde etage. De contacten met cliënten zijn zowel na verwijzing of op verzoek, als op eigen initiatief - dit laatste ook nogal eens in de wandelgangen.

De toegenomen zorgzwaarte en de complexiteit van de zorg heeft ook z'n weerslag op de GV. Meer en meer wordt duidelijk dat het 'de kleine dingen zijn die het doen' (in de vorm van warme aandacht, zorg). Door de gv wordt zo nu en dan contact gezocht met de kerk(en) van herkomst van de cliënten; ook kan het zijn dat er samen met een cliënt alvast nagedacht wordt over diens uitvaart. Als het zo uitkomt, bezoekt de gv ook cliënten van De Burcht in het ziekenhuis. Waar nodig vindt afstemming plaats met de andere psycho-sociale disciplines, met name met de psycholoog en in mindere mate ook met de maatschappelijk werker (die er maar enkele uren in de week is). Ook vind waar nodig afstemming plaats met de activiteitenbegeleider t.a.v. een cliënt, kerstviering, paasbrunch, liturgische schikking. In principe is de gv beschikbaar voor alle cliënten, ongeacht hun geloofs- of levensbeschouwelijke achtergrond. Ook kunnen medewerkers van de woon-groepen/ afdelingen – voor informatie of advies – een beroep op de gv doen. Ook leidt de gv regelmatig begrafenissen.

De maandelijkse bijbelkring valt onder verantwoording van de gv. De bijbelkring, waaraan zowel cliënten als huurders deelnemen, voorziet in een behoefte. Er zijn doorgaans tussen de 10 á 15 deelnemers. De toegenomen zorgzwaarte wordt ook hier gevoeld, er is in toenemende mate inzet bij nodig van vrijwilligers. De gv probeert bij de nieuwe predikanten in de wijk het leiden van deze kring onder hun aandacht te brengen en met hen te bespreken.

De weeksluitingen vinden plaats, onder coördinatie van de gv, om de 14 dagen op de vrijdagmiddag, in de Ridderhof (restaurant) die daarvoor wordt klaar gemaakt. Ook al schommelt het aantal aanwezigen soms per keer, de weeksluiting voorziet duidelijk in een behoefte. Meer dan eens is merkbaar, zichtbaar en voelbaar dat de weeksluitingen veel impact hebben op de aanwezigen.

Er is een trouwe groep vrijwilligers die helpen bij de weeksluiting, en er zijn diverse gastvoorgangers en enkele muzikaal begeleiders (op vergoedingsbasis). Zelf gaat de gv ook regelmatig voor; die keren dat ze zelf niet voorgaat, is ze vrijwel altijd wel aanwezig.

De traditie is dat na een overlijden tijdens de eerste weeksluiting daarop volgend het rouwbericht wordt voorgelezen, met aansluitend een voorbede. Dit wordt op prijs gesteld. De taak van het uitwerken van de orde van dienst ligt sinds enige tijd ook bij de gv, wat ook inhoudt dat de gastvoorgangers hun te zingen liederen en te lezen teksten aan haar door geven.

De Avondmaalsvieringen vinden plaats in de Ridderhof, op de zondagmiddag, op de viering van Witte Donderdag, na dan. Ze worden doorgaans goed bezocht. De GV vindt het van waarde dat het sacrament ook gevierd kan worden in de setting van De Burcht. Diakenen en ouderling(en) van de Verrijzeniskerk, borgen de viering.

Feest- en gedenkdagen:

- De pinksterweeksluiting
  - Rondom dankdag, in november, wordt er op het Dorpsplein een oogsttafel neergezet in samenwerking met de activiteiten begeleiding (AB).
  - De jaarlijkse grote kerstviering vindt in de Verrijzeniskerk plaats. De rol van de gv ligt vooral in de inhoudelijke voorbereiding en uitvoering van de viering op zich, het organisatorische deel ligt voornamelijk bij de AB. Deze viering is voor cliënten, familie, medewerkers en vrijwilligers.
  - Het jaar wordt op 31 december afgesloten met een oudejaarsmiddag, in een mix van overdenking en gezelligheid (samen met de AB). De overdenking werd gehouden door de gv.
  - In de 40-dagentijd wordt er een liturgische schikking op het Dorpsplein gezet (i.s.m. de AB).
  - Op Goede Vrijdag leest de gv, traditiegetrouw tijdens de weeksluiting (in aansluiting op de viering van de Witte Donderdag), het lijdensevangelie.
  - Op tweede paasdag verzorgt de gv bij de paasbrunch (georganiseerd door de AB) de opening en de sluiting.
  - 4 mei herdenkingsbijeenkomst. Dit jaar voor het eerst gezamenlijk stil gestaan bij allen die zijn omgekomen vanwege hun inzet voor 'vrijheid'.
- Herdenkingsbijeenkomsten worden sinds 2007 in De Burcht twee keer per jaar gehouden. Dit vanwege het toegenomen aantal overlijdens. Een herdenkingsbijeenkomst, heeft een thema, waar de gv een korte meditatie overhoudt. De gv krijgt hulp en ondersteuning van een voorbereidingsgroep die bestaat uit de maatschappelijk werker, de psycholoog en één van de teamleiders. Het is merkbaar, dat er steeds minder cliënten aanwezig zijn, wat ongetwijfeld samenhangt met de toegenomen zorgzwaarte en achteruitgang.

2. Toerusting/informering van andere disciplines in omgang met levensvragen en lijden/dood

Sinds kort is het Lokaal, Integraal, Zorg, Overleg (LIZO) in het leven geroepen. Daarnaast geven verschillende professionals 'klinische lessen', over onderwerpen die van belang zijn voor (nieuwe) medewerkers. De zorgplanbesprekingen, onder leiding van het Hoofd Zorg of een teamleider, is ook een moment van wederzijdse afstemming tussen de verschillende disciplines, voor de gv is het tevens een georganiseerd contactmoment met het behandelteam.

3. Ondersteuning van / advisering aan management t.a.v. ontwikkeling van ethisch beleid en visie op identiteit

Het locatiemanagement vond dat er iets moest komen over 'identiteit en bejegening'. Hier is de zogeheten 'Burcht-code' uit voortgekomen. Deze Burcht-code van tien punten is in de zomer van 2007 uitgereikt aan elke medewerker. In het eerste jaar is door de gv in elke Burcht-pers één van de punten van de code belicht en besproken. In juli 2008 is dit afgerond. Een advies voor een follow-up is vervolgens in de zomer naar het locatiemanagement gegaan, maar door omstandigheden nog niet besproken. In april 2008 heeft de Burcht voor het eerst een driedaagse scholing aangeboden voor nieuwe medewerkers. Eén van de onderdelen was

'identiteit', en dit lesonderdeel stond onder leiding van de gv. Andere onderwerpen zijn de vier kernwaarden van ZR en de Burcht-code. Dit jaar is men op verzoek van de locatiemanager gestart met het opzetten van een ethisch / moreel beraad.

Conclusie

De drieslag: (1)De directe cliëntgebonden zorg, (2)Toerusting/ informering van andere disciplines in omgang met levensvragen en lijden/ dood, (3)Ondersteuning van / advisering aan management t.a.v. ontwikkeling van ethisch beleid en visie op identiteit, maakt dat de gv zich door de hele organisatie heen begeeft, en te maken heeft met cliënt, medewerker / vrijwilliger en leidinggevend kader. Hierdoor is dus sprake van functioneren van GV op organisatie niveau. Van Gerwen ziet dit als dat de leiding van de instelling de GV een plaats in de organisatie kan geven zonder zich daar verder inhoudelijk mee te bemoeien. Zelf versta ik onder 'organisatie niveau' wat anders. Met alleen 'organisatorische organisatie' door de leiding voor GV in de instelling, zou ik niet echt blij zijn. Dit houdt volgens mij in dat de leiding zorgt voor een aanstelling van een gv en een plekje waar hij/zij kan zitten. Zelf zie ik het liefst GV op beleids niveau. Dit zie ik gelukkig ook terug in De Burcht. De GV wordt daar n.l. betrokken en gevraagd om een bijdrage in het realiseren van het doel van de instelling. Maar alle medewerkers van de ZR leveren een wezenlijke bijdrage aan het realiseren van de organisatiedoelstelling. Met elkaar dragen de medewerkers de organisatie en zijn ze het gezicht naar cliënten en hun familie en daarmee zijn ze van grote invloed op het profiel van de organisatie. Een profiel dat samengevat kan worden als christelijk-sociaal, cliënt- en kwaliteitsgericht, waarin omgezien wordt naar elkaar, of anders gezegd, waarin zorggedragen, wordt voor elkaar, vanuit de eigen invalshoek en ieder vanuit de eigen professionaliteit. Zo is men in staat om met elkaar goede zorg te leveren, ingebed in een relatie gebaseerd op gelijkwaardigheid en wederkerigheid. Alleen samen lukt dat.

GV zie ik als bij uitstek de plek waar (professioneel) omgezien wordt naar elkaar, dus zorg gedragen, wordt voor elkaar. De kernwaarden van ZR; liefde, barmhartigheid, dienstbaarheid en verantwoordelijkheid, zijn ook per definitie de kernwoorden van GV zoals ik dat voor ogen heb. Bij liefde denk ik dan aan, mezelf richten op de ander, trouw zijn, de ander tot zijn recht laten komen, de ander aanvaarden. Daaruit vloeit voort het werkelijk zien van de ander, en daardoor bewogen worden en in beweging komen: barmhartigheid betonen. Dit vraagt een bereidheid om zowel cliënten als collega's te dienen, dus het hele organisatie niveau.

Natuurlijk hoort daar ook het dragen van verantwoordelijkheid bij en het verantwoordelijkheid nemen en verantwoording afleggen, dit zowel naar cliënt als organisatie toe. De ZR ziet ieder mens als een uniek, door God geschapen individu en wil vanuit een christelijke mensvisie cliënten zorg en aandacht bieden gericht op een volwaardig leven. Die persoonlijke benadering is binnen de context van de gezondheidszorg overigens een ambigu gegeven. Aan de ene kant wordt beoogd om via een cliëntgerichte zorg-op-maat-benadering de cliënt centraal te stellen. Aan de andere kant dreigt omgekeerd evenredig door een 'evidence based medical care'- benadering in een technisch geavanceerde en gespecialiseerde zorgomgeving, zowel de persoon van de zorgverlener als van de zorgvrager buiten het professionele blikveld te vallen. Aan de GV de schone taak om oog te hebben voor de twee kanten en daarbij de uniciteit van elk mens te laten zien.

Hoofdstuk 3: Geestelijke verzorging: een handelingspraktijk

Ton Hanrath, oud voorzitter van de Vereniging voor Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen (VGVZ)¹⁹ heeft het beroep van gv beschreven vanuit een tripolariteit. Op die manier is hij gekomen tot een driedimensionaal model voor GV. Dit model biedt mogelijkheden om de verschillende lagen, de contexten, de competenties en de condities, waar je als gv mee te maken hebt te integreren. Door deze lagen te integreren in de GV, kan er sprake zijn van een professionele identiteit van de gv opgevat als een gelaagde identiteit, geconcentreerd rondom functie, ambt en persoon, en zo uitkomend bij een geslaagde identiteit als gv. De verschillende lagen worden uitgewerkt in: de context waarbinnen, de competentie van waaruit en de conditie waaronder GV wordt verleend.

1. De contexten waarbinnen GV wordt verleend;

- a. Gezondheidszorg, instelling
- b. Levensbeschouwelijke Traditie, genootschap
- c. Persoonlijke Biografie, geestelijk verzorger

2. De competenties van waaruit GV wordt verleend;

- a. Bekwaamheid; academisch, ambachtelijk, spiritualiteit
- b. Hoedanigheid; persoon, functie, ambt
- c. Rol; begeleider, voorganger, vrijplaats
- d. Conditie; vraag, probleem, aanbod

3. De condities, (die alles te maken hebben met hoedanigheid), waaronder GV wordt verleend;

- a. Functie
- b. Ambt
- c. Persoon

a) Hieronder volgt een beschrijving over het leerproces dat ik heb doorgemaakt en de inzichten die ik heb opgedaan ten aanzien van bekwaamheid, hoedanigheid en rol

Allereerst wil ik aangeven dat ik geleerd heb, om als geïntegreerd professioneel gv om te gaan met een beroep dat op mij werd gedaan door de zorginstelling door verzorgenden en door de cliënt. In deze stageperiode is niet voorgekomen dat er door familieleden van de cliënt een beroep op mij is gedaan.

De eerste competentie waarmee ik wil beginnen is die van de bekwaamheid en dan gericht op de academische as. Ik heb veel gelezen, geschreven, gesproken en gereflecteerd. Het belang van reflectie wordt ook sterk benadrukt door de beroepsstandaard van de VGVZ.²⁰ De academische vaardigheden van schrijfvaardigheid, spreekvaardigheid en kritische habitus zijn goed getraind door mijn stageperiode. Op het gebied van kennis ben ik fundamenteel gegroeid. De door mij opgedane kennis in colleges heb ik weten te gebruiken in de praktijk. Hierbij denk ik dan aan een vak als GV en crisis, waarbij ik (nog grondiger) kennis heb gemaakt met De Presentietheorie. Mijn eerste stagedag stond expliciet in het teken van exposure. Aangezien ik zelf toch altijd wat moeite heb met Baarts idee van exposure, ben ik op zoek gegaan naar een andere zienswijze daarop, waardoor ik wel om kan gaan met exposure. Verder wilde ik voor mezelf ook helder hebben of zijn theorie ook theologisch te verantwoorden is. Zo heb ik bijv. gekeken naar presentie in de bijbel. Naar aanleiding van het vak Pastorale counseling heb ik me zelfstandig verder verdiept in rituelen. Ik heb de verschillende elementen van een viering bekijken aan de hand van de functiedriehoek van C. Menken-Bekius. Verder heb ik onderzocht of dementerenden geholpen zijn met rituelen.

¹⁹ A.C.H. Hanrath, *Beroepsstandaard voor de geestelijk verzorger in zorginstellingen*. VGVZ. 2002.

²⁰ Diverse auteurs, *beroepsstandaard van de VGVZ*, P. 10.

Van sommige dingen in een woonzorgcentrum wist ik niks af, door me in te lezen, gesprekken te voeren heb ik fundamentele nieuwe kennis opgedaan.

Mijn diagnostische en hermeneutische²¹ competenties zijn toegenomen door de stof die ik tijdens colleges tot me heb genomen en daar in de praktijk mee aan de slag ben gegaan. Door alles wat ik heb gedaan, en dat is niet weinig geweest, het aantal bladzijden van mijn portfolio is daar het bewijs van, durf ik te zeggen dat ik een ambachtelijk gv ben geworden. Onder een ambachtelijk gv versta ik iemand die 'het in de vingers heeft', die er kan en durft te zijn voor de ander in nood, die niet wegrent voor lijden, maar die aansluitend bij de ander, iets te bieden heeft, of zoals Baart zo mooi zegt; 'er genadelijk kan zijn'.

De laatste as van bekwaamheid gaat over spiritualiteit. Spiritualiteit zie ik als de geestelijke dimensie van het leven, en de levenshouding. Spiritualiteit brengt je in aanraking met de bronnen van het bestaan. Door de master Theologie en Geestelijke Verzorging, ben ik bijna mijn Bron van bestaan kwijt geraakt. Ik ging twijfelen aan de God van de bijbel doordat ik in allerlei colleges geconfronteerd werd met zulke ander zienswijzen dan ik niets anders kon dan mijn geloof te herinterpreteren. Ik heb leren zien dat ieder mens een geestelijk leven heeft. Dat hoort bij ons menszijn. Voor mezelf ben ik gelukkig met het feit dat ik met volle overtuiging terug kon keren tot het christelijke geloof, vanwege de hoop, die God in Jezus Christus mij biedt. Een ander mag en kan het zien en vinden in een andere religie / geloof. Voor mij gaat het als gv om het verhaal van de mens en wellicht daarbij het verhaal van De ANDER, God. Ik zie het als een 'tot verstaan' komen. Een proces van ontmoeting van God en mens of van Iets en mens, van lezer en tekst, van zieke en sacrament, van mens en symbool...van...vul maar in. Zo kan ik als bekwaam gv me aansluiten bij de ander en datgene aanbieden waarmee de ander geholpen is en (weer) verder kan.

De tweede competentie van Hanrath, waarmee ik nu verder zal gaan, is die van de hoedanigheid. Hij onderscheidt daarin persoon, functie en ambt.

Het mooie van mens zijn is dat je altijd kunt groeien, als je maar wilt leren. Door colleges, stage en supervisie ben ik als persoon, in de functie van gv en ook aangaande de visie op het ambt, het afgelopen jaar weer gegroeid. Ook als je zoals ik al heel wat levenservaring hebt, toch valt er altijd te leren, als je er maar open voor staat. Uit ieder situatie is winst te behalen. Ik denk dat ik kan zeggen dat ik door het ervaringsdeskundige zijn van ziekte, lijden, wanhoop etc, vaak al een stapje verder was dan mijn medestudenten. Ook cliënten geven mij regelmatig terug, dat ze zich door mij begrepen voelden.

Als gv is het van belang om te weten wie jezelf bent, waar je voor staat en wat je te bieden hebt. In de beroepenstandaard staat het als volgt omschreven: 'Om deze kerntaken (begeleiden, voorgaan in dienst, e.d. – ylg) te kunnen uitoefenen is een authentieke omgang met de eigen levensbeschouwing nodig die gepaard gaat met openheid naar de levensbeschouwing van de patiënt en diens naasten.'²²

In het begin van de stage kon ik nog niet zoveel met het 'ambtshalve'. Door colleges, gesprekken etc, leerde ik steeds meer mijn eigen positie hierbij in te nemen. Voor mezelf vul ik het ambtshalve in, als dat ik niet namens mijzelf kom, maar namens God. Ik weet mij geroepen door God om zijn liefde en licht aan andere mensen door te geven / te laten zien. Zelf heb ik het afgelopen jaar weer ontdekt dat het christelijke geloof zo mooi is, vanwege de hoop. Die Hoop die leven doet, ook in het aangezicht van ziekte en dood. Dat die hoop, de ander mag doen leven, is mijn hoop als gv, waarbij ik zelf mijn hoop richt op God.

---

²¹ Diverse auteurs, *beroepsstandaard van de VGVZ*, P. 13.

²² Diverse auteurs, *beroepsstandaard van de VGVZ*, p. 13.

Uit de driehoek van Hanrath met de competenties; bekwaamheid, hoedanigheid en rol, van waaruit GV wordt verleend, wil ik nu 'rol' behandelen. In de beroepsstandaard staat dat een kerntaak van de gv is om voor- en om te gaan met liturgie en ritueel, zowel individueel als groepsgewijs.²³ Dat is iets wat ik al langere tijd op verschillende plekken / plaatsten heel graag doe. Mede ook door mijn opleiding HBO Theologie kan ik daar zowel theoretisch als theologisch en praktisch goed mee uit de voeten.

De 'vrijplaatsrol' van een gv was nieuw voor mij. In de vrijplaatsfunctie zie ik ook het wezenlijke verschil van pastoraat en GV. De VGVZ verstaat onder vrijplaatsfunctie dat: '1. Een patiënt buiten andere zorgverleners om te allen tijde een beroep kan doen op de geestelijk verzorger. 2. De geestelijk verzorger het recht heeft op eigen initiatief patiënten te bezoeken en dit bezoek al dan niet vergezeld te laten gaan met een aanbod aan geestelijke verzorging. 3. De geestelijk verzorger de plicht heeft alle patiënten te begeleiden die een beroep op hem/haar doen. Dit beroep kan ook worden gedaan via doorverwijzing door andere zorgverleners.'²⁴

De eerste dimensie van wat de VGVZ onder vrijplaatsfunctie verstaat, ben ik het minst tegen gekomen. Meestal werd er een seintje gegeven waar onze komst 'gewenst was'. Toch heb ik wel gemerkt dat als je je gezicht maar laat zien, er vaker een beroep op je wordt gedaan, maar dat valt dan voor een deel samen met punt 2. Doordat ik zichtbaar ben, kunnen cliënten, ook buiten andere zorgverleners om een beroep doen op mij.

Het tweede aspect van de vrijplaatsrol vind ik toch wel het boeiendst. Hierin herken ik veel van de presentietheorie van Baart. Het er zelf naar toe gaan, het op je af laten komen. Hierbij is dan geen sprake van voorkennis en ben ik niet bevooroordeeld. Dat vind ik echt prachtig om te doen. Elke keer is het weer verrassend. Dan is er ook nog de vrijplaats van de patiënt. Hij heeft met iemand te maken, die niets van hem wil. Dat is ook het mooie van GV, je komt echt voor de ander, je hoeft niets van de ander. Het gaat je niet om informatie, maar om relatie. Ik heb geleerd dat ik er als gv niet ben om de zorgen, problemen, ziekte etc van de ander op te lossen. Ik ben de Messias niet. 'Ik 'hoef er alleen maar te zijn'. Mijn-zijn kan zelfs een 'genadelijk-zijn' zijn. Wat een prachtig vak!

Met het woord 'plicht' in het derde aspect heb ik moeite. Moeite in de zin van dat je volgens mij alleen een goed gv kunt zijn als je het met hart en ziel doet. Zodra er sprake is van plicht, kun je mijns inziens er niet volkomen zijn voor de ander. De VGVZ zou wat mij betreft hier wel een ander woord voor mogen gebruiken. 'Het hoort bij het gv zijn dat hij al diegene begeleidt die een beroep op hem doen', zou wat mij betreft een optie kunnen zijn.

Het begeleiden van allerlei cliënten gaat me nu goed af, dit in tegenstelling tot mijn HBO stage, toen ik nog veel te veel aan mijn eigen geloof vast zat. Begeleiden was toen eigenlijk heel zwart wit gezegd; evangeliseren. Zingeving vond ik toen een soft begrip. Nu kan ik op de zingeving van de ander inspelen, door (samen) te zoeken naar datgene wat voor de ander van betekenis is. Naast goed luisteren, eigenlijk 'verstaan' wat de ander zegt, is ook goed 'rondkijken' en voelen wat er speelt, wat er bij die ander leeft, waar die ander 'zit' van wezenlijk belang. Vanwege mijn eigen ervaring met ziekte weet ik maar al te goed dat het vermogen tot zingeving, het geestelijke welbevinden bepaalt. Als het doel van GV zie ik het geestelijk welbevinden van de patiënt, dit welbevinden betreft de totaliteit van het menszijn! Vandaar ook het grote belang van GV.

---

²³ Diverse auteurs, *beroepsstandaard van de VGVZ*, P. 18.

²⁴ Diverse auteurs, *beroepsstandaard van de VGVZ*, P. 16.

b) Persoonlijke visie

Veel mensen weten eigenlijk niet wat het beroep van gv inhoudt. Je kunt dan de definitie oplepelen.²⁵ Ook al geeft de definitie mijns inziens goed weer wat je taak is als gv, toch roept het ook vragen op. Want wat versta je dan onder ‘begeleiding en hulpverlening’. Hoe kun je de ander in nood, (want daar hebben we als gv toch vaak mee te maken) het beste helpen en dan komt eigenlijk ook direct bij mij de vraag op; wat is eigenlijk helpen. De hele master ben ik daar wel mee bezig geweest, en tijdens supervisie en colleges kwamen bovenstaande vragen ook regelmatig naar voren. Zelf heb ik naast deze theoretische op de praktijk gerichte vragen ook nog eens mijn eigen ervaringen en vragen daarbij, bij het begeleid worden en het aangeboden krijgen van hulp. Soms was dat fijn, prettig en goed. Soms was het afschuwelijk, gênant en pijnlijk. Toch hebben mijn hulpverleners het in die tijd vast en zeker allemaal goed bedoeld. Dit alles laat dus zien, dat het een mooie definitie is, maar dat het in de praktijk nog niet zo eenvoudig, gemakkelijk en eenduidig is. Zelf ben ik tot de conclusie gekomen dat het gv zijn voor mij het beste werkt als ik uitga van en me laat leiden door De Presentietheorie²⁶. Dan kan ik er zijn voor de ander en ik denk dat dat het belangrijkste is wat je als gv die ander kunt geven. Dit klinkt heel simpel, maar is in de praktijk nog niet zo eenvoudig.

Geconfronteerd worden met crisis/contingentie, doet namelijk ook iets met jezelf. Toch wordt er van je verwacht dat je professioneel handelt. Mag je dan nooit meehuilen? Ben je pas een professional als je het niet te dichtbij laat komen, of het je niets laat doen? Die vragen geven voor mij wel de kern aan. Zo heb ik geleerd om professioneel dichtbij de ander te zijn, maar toch daar een professionele afstand bij in te nemen. Dit wordt ook wel gedefinieerd als; nabijheid met afstand. Het lijkt een contaminatie, maar het is voor een gv de enige manier om de ander echt te kunnen begeleiden en te kunnen helpen en de enige manier om het ook zelf vol te kunnen houden. Maar wat houdt dan die afstand in en hoe doe je dat? Die afstand zie ik zelf als het voor mezelf ervan overtuigd zijn dat ik die problemen, die nood van de ander niet kan oplossen. Dat is ten diepste voor mij, afstand en door die afstand kan ik nabij zijn. Als ik in de valkuil zou trappen om te denken en te proberen om het lijden, het leed van die ander op te lossen, komt het voor mezelf te dichtbij. Het gaat dan namelijk ook trickeren aan mezelf, het gaat dan ook zo spelen voor mij, dat ik me ga vereenzelvigen met de ander, waardoor ik heel nabij kom en ben, maar waardoor ik zelf geen afstand meer heb. Afstand wil in die zin dus niet zeggen, dat het leed van de ander mij niets doet. Ik ben zeker geen ‘kouwe kikker’, integendeel ik ben juist een ‘warmbloedig’ mens, met een hart voor de ander. Die ander die ik van nature graag wil helpen, maar al ervarende, al doende en al lerende heb ik ontdekt dat ik als gv de ander niet (echt) help door zijn lijden, problemen, leed op te lossen.²⁷ Als ik terug denk aan mijn eigen positieve ervaringen met ‘geholpen zijn’, dan zijn dat momenten dat ik me echt begrepen voelde. Mijn problemen, pijn, verdriet, was niet weg, maar die ander gaf me het gevoel dat hij begreep hoe moeilijk ik het had, hij luisterde er geduldig naar, soms zag ik bij de ander tranen in de ogen verschijnen en hoe gek dat ook klinkt, dat deed mij goed. Als ik met zo’n hulpverlener meerdere keren te maken had, wist hij nog precies mijn verhaal te herinneren. Negatieve ervaringen voor mij waren ‘hulpverleners’ die voor mij de verkeerde

---

²⁵ Note; ‘GV in en vanuit zorginstellingen is de professionele en ambtshalve begeleiding van en hulpverlening aan mensen bij zingeving van hun bestaan, vanuit en op basis van geloofs- en levensovertuiging en de professionele advisering inzake ethische en/of levensbeschouwelijke aspecten in zorgverlening en beleidsvorming.’ Door: A. Hanrath, *Beroepstandaard voor de Geestelijk Verzorger in Zorginstellingen*, VGVZ-cahiers 2, 2002, p. 13.

²⁶Note; In mijn portfolio doe ik verslag van mijn uitgebreide studie naar, *Een theorie van presentie*, geschreven door A. Baart.

²⁷ Note: in sommige gevallen is dat per definitie al onmogelijk, maar er zijn ook gevallen waar mogelijkheden voor handen zijn om problemen wel op te kunnen lossen, dan nog is het echter beter voor die persoon, om er zelf mee aan de slag te gaan, het ergens zelf door heen gaan, is de effectiefste manier om er grip op te krijgen, om er mee te leren leven etc.

woorden aanboden, of op een voor mij verkeerde toon spraken. En het ergste wat je kunt overkomen is dat zo'n hulpverlener zich niets meer schijnt te herinneren van vorige keren, of dat ze willen dat je je 'kop op' houdt. Soms kun je niet meer, juist dan heb je een hulpverlener nodig die dat aanvoelt en begrijpt en je dat laat merken. Soms door even niets te zeggen, door óók maar even de kop te laten hangen. Juist dan kun je je als hulpbehoevende zo begrepen voelen en daar gaat het om, dat die ander zich begrepen voelt. Het gaat om betrokkenheid. Concrete betrokkenheid richt zich op een antwoord geven op die vraag, die in het onderzoek van Baart naar voren komt, die 'sociaal overbodigen'²⁸ kunnen stellen.

De vraag luidt; *telt het - voor jou - dat dit - hier - bij mij - almaar weer - zo gaat - pijn doet - en stoppen moet?*²⁹

Dit heeft alles te maken met aandacht, aandachtig zijn, aandachtig luisteren. Ten diepste is het beroep van gv; aandacht en hierdoor betrokken kunnen zijn bij de pijn van de ander. Aandacht kun je zien als de kiem van een relatie, waaruit een mens tevoorschijn kan kruipen. Door aandacht, kan er relatie ontstaan. In een relatie is sprake van wederkerigheid. Als de ene (de professional) door al aandacht zaaiend, de ander van zaadje uit het donker kan laten ontkiemen tot stekje, tot plantje, tot zelfs een vruchtdragende bloem, dan is er sprake van begeleiding en hulpverlening op de goede manier, zo kan uit aandacht, uit de kiem van een relatie, een 'heel', 'geheel' mens tevoorschijn kruipen. Het is een lang, zwaar, moeilijk, beginnend proces, wat het woord 'kruipen' weergeeft. Het geeft ook aan dat na kruipen, recht op lopen komt. Dus een mens met vele (nieuwe) mogelijkheden, maar te allen tijde ook onmogelijkheden. Niet ieder mens is in staat een marathon te winnen. Maar ieder (gezond) mens is wel in staat om rechtop te kunnen lopen. Zo heeft God de mens geschapen. Op deze wereld zullen we altijd te maken hebben met contingentie en crisis. Daarom behoort GV ook een wezenlijk onderdeel te zijn van de zorg. Zorg die zich richt op heel de mens. Zorgen dat die mens 'het leven' of in sommige gevallen 'de dood' aankan, tegemoet kan zien. Zo ruim ik als gv de 'rommel' niet op, maar geef ik als gv de ander de mogelijkheid om met 'de rommel' aan de slag te kunnen gaan. Dit alles vind ik terug in de presentietheorie en daarom werk ik er zo graag mee. De theorie van presentie wil een praktijktheorie zijn, een theorie vanuit de praktijk, voor de praktijk en van de praktijk. Zelf vind ik die praktijktheorie relevant en bruikbaar, passend bij mijn waarden en normen en passend bij mijn vaardigheden. Ook is deze theorie voor het concrete, zich ontwikkelende geval hanteerbaar of aanpasbaar. Ook als gv met een christelijke levensbeschouwing kan ik er goed mee uit de voeten. Zo laat ook de bijbel zien, bijvoorbeeld door het verhaal van de Barmhartige Samaritaan, dat als mijn naaste, wíe dat ook moge zijn en wáár die zich ook moge bevinden, mij de vraag stelt, verbaal of non-verbaal: *telt het - voor jou - dat dit - hier - bij mij - almaar weer - zo gaat - pijn doet - en stoppen moet?* Dat ik met wie ik ben en datgene wat ik te bieden heb, die ander mag en kan laten merken dat het voor mij telt, dat het bij die ander zo gaat, pijn doet, en dat we samen zullen proberen om het te laten stoppen. Dat noem ik helpen en/of begeleiden in de ware zin des woord. Ik geloof dat ook ik zo door de bijbel opgroepen wordt om als christen (vanuit een bijbels perspectief) present te zijn.

c) Contingentie en crisis kenmerken de situatie waarin cliënten zich bevinden. Met behulp van de literatuur beschrijf ik welke inzichten ik heb opgedaan over de relatie tussen crisis/contingentie en zingeving.

Velen zien een duidelijke relatie tussen crisis/contingentie en zingeving. Contingentie, verlies of crisis tast het gevoel van rechtvaardigheidsbesef aan, het tast de visie op het leven aan. De visie op het leven komt onder druk te staan, omdat zekerheden verdwijnen, plannen vallen in

---

²⁸ Zie hiervoor portfolio van Y.L.G., pp. 124-127. Mijn reflectie op het artikel Verder dan het lege hart en de hoge borst, door A. J Baart

²⁹ A. Baart, *Een theorie van de presentie*.

diggelen, de toekomst ziet er heel anders uit. Door dit alles voldoet de zingeving³⁰ niet meer en zal herzien of hersteld moeten worden.

Yalom is ook iemand die duidelijk heeft gewezen op de relatie tussen crisis en zingeving. Hij geeft aan dat een crisis onze dieptestructuren kan aanraken. Het raakt ons in onze existentie. De existentiële reactie die een crisis kan oproepen zijn: eenzaamheid, angst voor de dood, angst voor de vrijheid(om zelf keuzes te maken) en zinloosheid.³¹

Aangezien ik mijn stage gelopen heb in een verpleeg/verzorgingshuis, richt ik me op, voor deze groep mensen, vier existentiële domeinen zoals Yalom die aangeeft:

*Dood; cliënten zijn ziek of op hoge leeftijd. Het levenseinde nadert, of men verlangt door alle misère naar het levenseinde. Ze maken zeer regelmatig de dood van dichtbij mee.

*Isolatie; doordat cliënten geen deel meer hebben aangaande het leven buiten het tehuis, kan er sprake zijn van geïsoleerd zijn / voelen. Zij leven in een ‘andere wereld’,³² zo kunnen ze aansluiting missen met mensen van buiten. Het wereldje kan erg klein zijn, worden, voelen. Het kan zelfs ervaren worden als opgesloten zitten. Voor anderen kan het juist ook rust geven, het niets meer moeten en altijd mensen om je heen waardoor je je nog wel alleen kunt voelen, maar in ieder geval niet geïsoleerd ben. Er wordt op je gelet!

*Betekenis van het leven; als je (chronisch) ziek of oud en der dagen zat bent is het lastig om nog betekenis in het leven te vinden. Het kan ook zijn dat de betekenis vooral in het verleden liggen. Zo kan terug kijken op het geleefde leven een ‘goed gevoel’ geven. Je was van betekenis. Als ‘buitenstaanders’ kunnen wij deze mensen ook een gevoel van betekenis geven, door ze respectvol te behandelen / te benaderen. Interesse te tonen voor datgene waar ze nu mee bezig zijn, of door samen met hen naar het verleden te kijken en om te kijken naar de toekomst of er nog iets is, wat ze nog graag zouden willen doen.

*Vrijheid; doordat men geen daadwerkelijke verplichtingen heeft, kan men ook in een gat vallen. Er is dan wel sprake van vrijheid, maar die vrijheid voelt als vast zitten aan datgene wat er niet meer is en ook niet meer terugkomt. Met vrijheid moet je dus ook mee om leren gaan. Nieuwe dingen ontdekken, doen, ervaren. Misschien zelfs wel leren genieten van vrijheid. Ook hier kan het helpen om terug te kijken op het leven, waardoor gezien wordt dat het verdiend is om nu te genieten van vrijheid.

De volgende manieren van ondersteuning zijn te bieden:

Existentiële vragen signaleren en bespreekbaar maken, door het stellen van open vragen. Een inschatting maken van de levensbeschouwelijke/religieuze achtergrond om zodoende dit als krachtbron aan de patiënt aan te kunnen bieden.

Ondersteuning bieden bij existentiële vragen. Het laten doorleven van de crisis stelt in staat om een nieuw psychisch evenwicht te vinden wat in staat stelt om om te gaan met het naderende levenseinde. De presentie benadering komt hierbij goed van pas. Het is belangrijk om ‘er te zijn voor de ander’, een passief-receptieve houding te hebben, ruimte en tijd te nemen voor het verhaal en de beleving van de patiënt, aandachtig te luisteren, onbevooroordeeld te zijn, het lijden van de patiënt te erkennen en te beamen en empatisch te reageren. Als gv is het belangrijk om aanwezig te zijn vanuit een zorgzame houding. De cliënt zal zich hierdoor als persoon met zijn eigen werkelijkheid gerespecteerd voelen. Voor de cliënt is het tevens een uitnodiging om meer van zijn onzekerheden en radeloosheid te laten zien. De presentie van de hulpverlener geeft de veiligheid waarbij de cliënt zichzelf ook

---

³⁰ Note; met zingeving wordt bedoeld het continue proces waarin ieder mens, in interactie met diens omgeving, betekenis geeft aan zijn of haar leven. Bij het individuele proces van zingeving spelen godsdiensten en levensbeschouwingen een wezenlijke rol. Het zingevingproces speelt zich af op vier niveaus: op het rationele, op het emotionele, op het gedrags en op het spirituele niveau. Zie hiervoor p. 13 uit de Beroepsstandaard VGVZ.

³¹ I. Yalom, *Religion and Psychiatry*. Lezing, 2000, p.1-27, gedownload van Yalom.com, lectures.

³² Note; heeft overeenkomsten met de ‘sociale / maatschappelijke overbodigheid die Baart benoemd.

verder durft te verkennen. Als er sprake is van stagnatie in de crisis en de oorzaak daarvan is de godsdienstige levensbeschouwing van de cliënt dan kan de gv zich specifiek richten op:
*het heden en daarbij het accent leggen op; waardigheid, onafhankelijkheid, herwaardering van de huidige situatie door het herstellen van zingeving,
*het verleden door bezig te zijn met cognitieve herstructurering, herwaardering en oog hebben voor de levensbalans,
*de toekomst door het bespreekbaar maken van godsdienstige kwesties, doodsangst. Het opstellen van realiseerbare korte termijn doelen. Dit alles door cognitieve therapie.

Aan het begin van dit punt c schreef ik, dat velen een relatie zien tussen crisis/contingentie en zingeving. Andries Baart is iemand die dat niet onderschrijft. Baart ziet een gv niet betrokken bij kwesties, maar hij stelt; een gv 'is betrokken bij mensen in hun nood en geeft bekwame en hartelijke steun.'³³

Baart vraagt zich dus af in hoeverre zingeving het domein is van de gv. 'Mogelijk gaat het in de GV(in haar verschillende dimensies en op haar uiteenlopende domeinen) minder om pure zingeving³⁴ dan om de bekwame en hartelijke steun bij het vinden van een bevredigende verhouding tot het leven (dat bijvoorbeeld naar een ontijdig einde gaat, dat ontzaglijke pijn brengt, dat vrijwel onhanteerbare keuzen vergt, dat diepe vreugde en voldoening geeft of dat ontsnapt en wegvloeit in het schemerduister) inclusief het vinden van een bevredigende verhouding tot anderen en tot zichzelf.³⁵ Het gaat om het zoeken naar zo'n bevredigende houding. Hierbij kan het gaan om het inzetten van iets cognitiefs maar ook iets expressiefs inzetten behoort tot de mogelijkheden, volgens Baart valt zingeving daar ongetwijfeld binnen. Maar Baart wijst er nadrukkelijk op dat het zoeken naar zo'n bevredigende verhouding geen bijeffect is van het optreden van de gv, maar dat het juist datgene is waar het de gv precies om te doen is. 'Dit zoeken en niet persé het vinden is, juist in zijn veelvormigheid ook hun specialisme.'³⁶ Dus Baart geeft hier mee aan dat je als gv de specialiteit hebt om er ook bij te blijven als je menselijker wijs niets (meer) te bieden hebt.

Een gv doet inderdaad meer dan rituelen en verhaalduidingen, het gaat ook om een appeltje schillen, een hand vasthouden, geluk aanwijzen en aandachtig erbij blijven ertoe te behoren. Dat komt door de interne band die er bestaat tussen het vinden van die bevredigende verhouding en sociale insluiting of berging in weldadigheid. Met ander woorden, opgenomen zijn in een betekenisvol sociaal verband en het vinden van een bevredigende verhouding tot het leven horen bij elkaar en veronderstellen elkaar over en weer. Dit pregnante concept van relatie doet er voor de gv bijzonder toe. Baart noemt het 'Berging en geborgenheid'.³⁷

Op basis van onderzoek laat Baart zien dat het vermoeden gerechtvaardigd is dat de basis van de steun die de gv geeft de relatie zelf is, in zoverre daarin mogelijke zin zich kan melden en in elk geval de bedoelde, bevredigende verhouding gezocht en ontwikkeld kan worden. 'Zo beschouwd zou dus het-in-relatie-gaan-staan (met het doel die bevredigende verhouding te ontwikkelen) de kernkwestie en dus ook het onderscheidende punt van GV zijn – niet de zingeving zelf.³⁸ De relatie biedt de mogelijkheid tot een specifiek moment van 'verschijnen' Baart: 'daar waar iemand voor de blik van de ander tevoorschijn kan komen en zich van zijn afgewende kanten wil laten kennen'. 'Afgewend' omdat het om schaamte gaat, afzichtelijk

---

³³ A. Baart, 'Een bevredigende relatie tot het leven helpen ontwikkelen, over deugdelijke geestelijke verzorging', *TGV*, jaargang 8, nr. 34, p. 23.

³⁴ Note van Baart; Naast zingeving vinden we ook zwakkere uitdrukkingen zoals zinbeleving en zinsduiding of gewoon 'zin hebben in iets' respectievelijk de zinnigheid van iets. Die zwakkere formuleringen laten nog eens goed uitkomen hoe sterk en activistisch de staande zeggwijze 'zingeving' eigenlijk is.

³⁵ A. Baart, 'Een bevredigende relatie tot het leven helpen ontwikkelen', p. 25.

³⁶ A. Baart, 'Een bevredigende relatie tot het leven helpen ontwikkelen', p. 25.

³⁷ A. Baart, 'Een bevredigende relatie tot het leven helpen ontwikkelen', p. 26.

³⁸ A. Baart, 'Een bevredigende relatie tot het leven helpen ontwikkelen', p. 26.

verdriet, een beroerde karaktertrek, schuld en dommigheden, onoverzichtelijke wanorde. De relatie, zoals de gv deze biedt en met liefde en trouw beheert, is de plek waar deze afgekeerde kant van de ander aan het licht kan treden en gezien wordt. Pas als dat gebeurt, is de weg vrijgemaakt voor het vinden van een bevredigende relatie tot het leven, tot zichzelf en tot anderen. Dit staat dus tegenover een hermeneutische manier van 'zin geven'. Als je als gv in staat bent om de relatie zo te beheren dat de ander tevoorschijn kan komen, dan produceert die relatie niet slechts zin (de uitkomst ervan) maar is die relatie in zichzelf zin. Ze bergt immers de ander. De relatie zelf is dus zinvol, een zinervaring en niet zozeer datgene wat jij aanbiedt.

Conclusie over wat GV voor mij inhoudt en hoe de tripolariteit (ambt, functie en persoon) daarin idealiter vorm krijgt

Als een gedeelte van de mens uitvalt, of ziek wordt, komen ook altijd zingevingsvragen naar boven. In een zorginstelling waar je bij uitstek te maken hebt met leven en dood, heelheid en gebrokenheid komen zingevingsvragen dus logischerwijs aan de orde. Zingeving is zoals ik al eerder aangaf, een continu proces waarin ieder mens, in interactie met zijn omgeving betekenis geeft aan zijn leven.³⁹ GV houdt voor mij in dat ik als gv de ander kan helpen bij het (weer) zingeven van het leven. Dat door al die levenszorgen de ander zich zelf niet verliest maar vind. Als gv wil ik in relatie met de ander gaan staan, zodat de ander daarin tevoorschijn kan komen. Het gaat hierbij allereerst om berging en geborgenheid, om zorg voor de diepste kern. Het er zijn voor die ander, het aandachtig luisteren naar het levensverhaal van die ander. Dat levensverhaal dat een geheel van talloze verbale en non-verbale deelverhalen kan zijn. Door vertrouwen, door de relatie, al vertellend die ander zijn identiteit (weer) laten vinden, zijn leven (weer) te ordenen. Juist in de context van de gezondheidszorg is er sprake van contingentie, van grenzen en ambivalentie. Zoeken naar zin is eigenlijk zorgen voor de ziel, de diepste kern van het eigen zelf. Het zelf dat op zoek is naar een ander / De Ander om te delen, om een relatie aan te gaan. Ook en juist in tijden van ziekte gaat het daarbij meer om het zoeken naar een begaanbare weg dan naar pasklare antwoorden. Pasklare antwoorden, herstel, genezing, is er immers niet altijd en toch vinden mensen juist in tijden van ziekte, moeite, verdriet, soms toegang tot diepe lagen van hun leven. Dat heb ik zelf zo ervaren en daaraan zou ik graag mijn bijdrage willen verlenen bij anderen. De ander ondersteunen bij het (her) vinden van de eigen geestelijke bagage. Bagage die bestaat uit herinneringen en verlangens, beelden en opvattingen, normen en waarden, die je in de loop van het leven hebt eigen gemaakt. Als gv wil ik graag helpen om die eigen houding weer vinden. Daarom probeer ik een open oog, hart en oor te hebben voor de vraag achter de vraag. De weg naar beterschap, naar heling van het zelf, kan een spirituele zoektocht, of een spirituele weg zijn. Spiritualiteit zie ik als de geestelijke dimensie van het leven, en de levenshouding. Spiritualiteit brengt je in aanraking met de bronnen van het bestaan. Spiritualiteit zie ik als breder dan godsdienst. Geestelijk leven heeft ieder mens. Dat hoort bij ons menszijn. Het gaat om het verhaal van de mens en wellicht daarbij het verhaal van De ANDER, God. Het is een 'tot verstaan' komen. Een proces van ontmoeting van God en mens, van Iets en mens, van lezer en tekst, van zieke en sacrament, van mens en symbool of ritueel. Een tot verstaan komen door middel van relatie. Voor mijzelf als gv is het belangrijk om inzicht in mijzelf te hebben, om van mezelf mijn rol en hoedanigheid te kennen, zodat er gesproken kan worden van professionele identiteit. Dit was een proces waarbij supervisie en de gesprekken die ik heb gehad met mijn coach

---

³⁹ Beroepsstandaard voor de Geestelijk Verzorger in Zorginstellingen, 2002, pag. 13.

aangaande mijn levensbeschouwelijke biografie en theologische positionering, van wezenlijk belang zijn geweest. Het belang hiervan wordt ook door de VGVZ benadrukt.⁴⁰

Voor mij persoonlijk bestaat en werkt GV zonder 'kleur' niet. Mijn eigen geloofsovertuiging; een protestants christelijke basis met een evangelische geloofsovertuiging speelt bij mijn werk voor mezelf dan ook een belangrijke rol. Vanuit mijn eigen levensovertuiging, want die hoort bij mij, bij mijn identiteit, net als mijn gezicht en mijn naam, probeer ik op weg te gaan met iedereen, gelovig of niet, die geconfronteerd wordt met crisis/contingentie. Mijn geloof in God is mijn eigen fundament. Daardoor wil ik graag present zijn namens God. Dat zie ik ook terug in het 'ambtshalve'. Ik kom niet namens mijzelf, maar namens God. Ik weet mij gezonden namens God om zijn liefde en licht te laten schijnen. Zelf zou ik het daarom ook fijn vinden, om in de toekomst, uitgezonden te kunnen worden door mijn eigen geestelijke achterban/denominatie die mij 'kleur' geeft. 'Kleur' die duidelijkheid verschaft. Ambtelijke capaciteiten liggen mijn inziens dicht bij de therapeutische capaciteiten zoals verwoord in de beroepenstandaard. Ik citeer: 'Therapeutische competentie bestaat uit het aanreiken van de juiste rituelen, gebeden, religieuze en levensbeschouwelijke teksten en gespreksinhouden op basis van de levensbeschouwelijke traditie van de patiënt om te komen tot heling van het zingevingproces.'⁴¹

Ik ben voorstander van het op eigen initiatief de afdelingen langs gaan en mijn gezicht laten zien. Dit vanuit een territoriale gerichtheid en dus met al die vragen die opkomen als het leven zijn vanzelfsprekendheid verliest. Dit sluit aan bij de presentietheorie die als geen ander stelt dat jij naar die ander toegaat. Zo kan ik kijken, horen, voelen of ik iets voor de ander kan betekenen, dit alles via de vrijplaatsfunctie. Ook zie ik de belangrijkheid in van de vrijplaats van de cliënt. Een cliënt, die met mij te maken heeft en ik als gv die 'niets van hem wil'. De cliënt kan dus zelf kiezen waarover hij wil praten. De cliënt leidt het gesprek en ik als gv kijk, luister en hoor welke richting de cliënt op wil gaan. Ik zal me altijd aanpassen aan de ander. Luisterend naar het levensverhaal, daar op ingaan, daar mee meegaan. Komende op de afdelingen ontstaat er vanzelf sprekend ook contact met andere medewerkers. Zo hoop ik er ook te kunnen zijn voor de andere werkers in de zorg.

Baart geeft prachtig weer wat GV is: 'Geestelijke verzorging is niet slechts een zorggevende instantie onder zorgaanbieders, ze is naar haar eigen roeping ook een bewaker van goede zorg.'⁴² Geestelijke verzorging; een plek waar niet de belangen van bepaalde sectoren of segmenten uit de zorg de dienst uitmaken, maar waar het perspectief op heling en heelheid van de mens met kracht open wordt gehouden. GV zie ik per definitie als zorg voor heel de mens. Als gv heb ik een passie voor heelheid en heelwording. GV het domein van het geestelijke, maar ook de dimensie van het geheel, het integrale. Het transcendeert de verschillende deelsegmenten. Het waarborgt integriteit van de mens die zich aan de zorg toevertrouwt, c.q. zich daaraan moet uitleven.

In het op die manier GV bieden zie ik de tripolariteit van ambt, functie en persoon. Zo heeft voor mij een gv, bij voorkeur, een ambtelijke binding.⁴³ Voor mij is het ook belangrijk dat de gv een kerkelijke of andere relevante opleiding heeft genoten waardoor hij in staat is om rituelen uit te voeren en voor te gaan in (kerk)diensten – en vieringen.

Een gv moet de functie die bij het vak hoort, aankunnen. Met andere woorden een gv moet een professional zijn. Hij moet kennis hebben van theologie en enige kennis van andere 'menselijke' wetenschap zoals psychologie en sociologie. Hij heeft deze drempelkennis nodig

---

⁴⁰ In de beroepenstandaard staat geschreven: 'Om deze kerntaken (begeleiden, voorgaan in dienst, e.d.) te kunnen uitoefenen is een authentieke omgang met de eigen levensbeschouwing nodig die gepaard gaat met openheid naar de levensbeschouwing van de patiënt en diens naasten.' *beroepsstandaard van de VGVZ*, p. 13.

⁴¹ Diverse auteurs, *beroepsstandaard van de VGVZ*, p. 13.

⁴² A. Baart, 'Een bevredigende relatie tot het leven helpen ontwikkelen', p. 30.

⁴³ Note; in hoofdstuk 4 ga ik hier uitgebreid op in, pp. 23-29.

om mensen te kunnen doorgronden. Als gv heb ik de master Theologie en Geestelijke Verzorging gevolgd. Ik vind het echter opvallend dat er weinig tot geen sprake is van theologische vakken. Zelf ben ik blij met mijn diploma; HBO GPW⁴⁴. Hierdoor ben ik in staat om voor te gaan, preken te maken, pastoraal-agogisch bezig te zijn, heb ik weet van didactiek, christelijk leiderschap, pastoraat, catechetiek, bijbelkunde, hermeneutiek, ecclesiologie etc.

Ik ben me ervan bewust dat je er als gv niet alleen met kennis komt. Er moet ook sprake zijn van een passende houding en vaardigheden rond identiteit, communicatie, collegialiteit, leidinggeven, professionalisering, didactiek en positionering.

GV vindt als geen ander plaats door de ontmoeting in wederkerigheid. Het gaat om een relatie aangaan, om de ander toe te laten binnen het eigen zingevingsproces. Dit valt of staat met vertrouwen. Vertrouwen vooronderstelt (wederzijds) respect. Als gv moet ik dus zelfkennis hebben. Ik moet mijn eigen sterke en zwakke plekken kennen, zodat ik die als gv effectief kan inzetten in mijn werk. Verder vind ik het voor een gv van belang om een doorleefd persoonlijk geloof te hebben, aangaande twijfel, crisis/contingentie. Aangezien GV nooit neutraal is, vraagt het dus altijd een positiebepaling van de gv. Nodig hierbij is een open houding naar andere levensbeschouwingen. Dit biedt ruimte waardoor de ander zelf met zijn eigen authentieke geloof naar voren kan komen. Zo kan de open geloofshouding van de gv zorgen voor openheid bij de cliënt.

---

⁴⁴ Note: GPW staat voor Geestelijk Pastoraal Werk.

Hoofdstuk 4: Theoretische reflectie

De rol van ambtelijkheid bij de geestelijk verzorger

1) Inleiding

Het beroep van gv is als beroep een betrekkelijk jong fenomeen: het ontstond onder deze benaming rond de jaren zeventig. Het kwam voort uit de pastorale werkzaamheid van priesters en predikanten in ziekenhuizen en zorginstellingen.

In het verleden werd een theologische opleiding bijna uitsluitend gevolgd door hen die een geestelijk ambt wilden bekleden in een kerkgenootschap. Hierin is verandering gekomen. Er zijn studenten die een theologische opleiding volgen vanuit een algemene religieuze interesse. Als zij als theoloog werkzaam willen zijn zonder binding met een kerk, een religie of levensbeschouwelijk genootschap vinden zij met een opleiding als gv soms werk bij zorginstellingen die als instituut en als werkgever evenmin een binding met een levensbeschouwing, religie of kerk wensen. Deze ontwikkeling onder theologen, en instellingen heeft geleid tot een tweedeling binnen de beroepsgroep van geestelijk verzorgers: zij die wél en zij die níét verbonden (willen) zijn met een kerk, een religie of levensbeschouwelijk genootschap.

Dit onderscheid wordt voor de hele beroepsgroep van geestelijk verzorgers kortweg samengevat met de omschrijving: ‘wel of geen ambtelijke binding’.

Deze tweedeling heeft zich ook voortgezet in de beroepsverenigingen van geestelijk verzorgers. Zij die geen ambtelijke binding wensen zijn verenigd in de beroepsvereniging voor Geestelijk Werkers ‘Albert Camus’. Deze vereniging pleit sinds haar oprichting voor algemene of ongebonden GV. Geestelijk verzorgers die zich bij ‘Albert Camus’ aansluiten ambiëren dus géén ambtelijke binding aan een kerk of ander levensbeschouwelijk genootschap. ‘GV als discipline van hulpverlening binnen zorginstellingen dient zich o.i. nadrukkelijk te onderscheiden van de verkondiging van geloofswaarheden.’⁴⁵

Het merendeel van de geestelijk verzorgers is echter aangesloten bij de Vereniging van Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen (VGVZ).

De VGVZ gaat uit van een ambtelijke binding op grond van zijn visie op het beroep van geestelijk verzorger.

Voor de VGVZ wordt het beroep van gv gekenmerkt door twee kwaliteiten;

Een ambtshalve kwaliteit en een professionele kwaliteit.

De beroepsstandaard geeft als volgt weer wat onder ‘ambt’ verstaan wordt:

‘ De geestelijk verzorger heeft als *ambtsdrager* een identiteit die gelegitimeerd is door een maatschappelijk erkend levensbeschouwelijk genootschap. Die identiteit kan weliswaar worden onderscheiden, maar niet los gezien van de professionaliteit.

Voor de VGVZ is het ambtshalve aspect van belang, omdat het domein van de GV (zingeving) nooit ‘neutraal’ is en altijd vraagt om een positiebepaling van de gv. De gv heeft daarbij altijd een open houding naar andere levensbeschouwingen. Een authentieke omgang met de eigen levensbeschouwing is daarvoor noodzakelijk. Het ambt en de eigen spiritualiteit behoren zo tot het hart van de professionele identiteit.’ (Beroepsstandaard, 2002: 14-15).

---

⁴⁵ H. Schouten, ‘De vereniging voor geestelijk werkers ‘Albert Camus’; een pleidooi voor ontzuiling van de geestelijke verzorging’, in: Doolaard, J.J.A., *Nieuw Handboek Geestelijke Verzorging in Zorginstellingen*, Kampen, Kok, 2006, p. 111.

De VGVZ ziet de verbinding van beide kwaliteiten in de persoon van de gv als een noodzaak om competent te zijn voor de GV van álle cliënten van een zorginstelling.

De vereniging 'Albert Camus' is de mening toegedaan dat in onze multiculturele samenleving je niet meer aan kunt komen met het gegeven dat zorgcentra hun cliënten een gv van de eigen levensbeschouwelijke richting behoren aan te bieden. Dit gegeven vindt zij niet meer werken. Niet alleen omdat dit tot een onwerkbaar versnippering van de GV zou leiden, maar vooral omdat het vasthouden aan verzuilde GV op den duur zou kunnen leiden tot de ondergang van de discipline. 'Albert Camus' geeft verder aan dat de invloed van de kerken en andere levensbeschouwelijke instituten in onze samenleving marginaal geworden is. Daarnaast vindt zij dat de kwaliteit van de geestelijke begeleiding niet wordt bevorderd door de binding aan een specifieke levensbeschouwelijke richting. Zo pleit de vereniging 'Albert Camus' sinds haar oprichting in 1995 voor algemene of ongebonden GV.

Op academisch niveau is gekeken naar 'ambtelijkheid' aangaande de invloed daarvan op de gv zelf en het belang dat marktpartijen aan ambtelijkheid hechten.

Zo heeft Smeets in 2006 een empirisch-theologisch onderzoek onder geestelijk verzorgers in Nederlandse zorginstellingen gedaan en gekeken naar diverse aspecten van hun werk.

'Geestelijk verzorgers blijken ontwikkelingen in de gezondheidszorg, met name de kwaliteitszorg, hoofdzakelijk relevant te vinden voor zover het de interactie met cliënten betreft. Zij vinden dat levensbeschouwing kan bijdragen aan de gezondheid van cliënten. Inzake hun eigen levensbeschouwing zijn zij minder georiënteerd op de sociaal-institutionele context en meer op de traditie(s). Zij pleiten voor integratie in de gezondheidszorg, maar tegelijkertijd voor de waarde van hun ambt.'⁴⁶

In 2007 bracht een expertmeeting aan het licht dat marktpartijen (overheid, zorgverzekeraars, instellingen) minder aan ambtelijkheid hechten dan aan professionaliteit.

De enige groep die nog niet zijn licht heeft laten schijnen over de kwestie de wel of niet ambtelijk bevoegde geestelijk verzorger, zijn de cliënten / de patiëntenorganisaties.

2) Probleemstelling

Doelstelling

Aan de hand van literatuurstudie komen tot begripsverheldering met betrekking tot ambtelijkheid.

Vraagstelling

Wat is de meerwaarde, als protestants christelijk gv, van het ambtelijk gebonden zijn?

3) Uitdieping van het probleem in het licht van de literatuur

De discussie over ambt is niet nieuw, over ambt wordt al eeuwenlang gesproken en gediscussieerd. De discussie die 'ambt' oplevert voor geestelijk verzorgers ligt in het gegeven dat de beroepscode van de VGVZ ervan uitgaat dat naast professionaliteit, ook het ambt een deel is van de identiteit van de gv. Daarom is het goed om te kijken naar wat 'ambt' is en inhoudt. Gekeken zal worden naar de reden dat geestelijk verzorgers 'ambtshalve' werkzaam kunnen zijn in de zorginstelling. Daarnaast zal op een tripolaire wijze naar ambt en functie, ambt en persoon en ambt en professie gekeken worden. Nadat al deze zaken aan de orde zijn gekomen, zal aan het eind een conclusie volgen.

3.1 Wat verstaan we onder ambt

'Ambt' heeft heel oude papieren, het hoort bij het domein van geloofsgemeenschappen.

Altijd en overal, zijn er mensen geweest die bemiddelden tussen de wereld van goden/God en

---

⁴⁶ W. Smeets, 'Geestelijke verzorging: een dyadisch georiënteerde professie op het domein van de spirituele gezondheid', *Psyche & Geloof 18* (2007), nr. 1-2, pp. 96-113.

die van de mensen. Het ambt maakt deel uit van een systeem van symbolen dat refereert aan een omvattende orde van kosmos, natuur en samenleving die zin en betekenis aan het individuele leven geven. Daar is pas later het woord 'ambt' bij bedacht.

Als we het woordenboek openslaan bij 'ambt', dan staat daar: 'het ambt is een geestelijke bediening, officium, dienst of taak waartoe de drager geroepen en bevoegd is'.⁴⁷

Het is bekend dat voor veel gv vanuit de christelijke traditie het ambt van betekenis is in de persoonlijke levensbeschouwing. Maar heeft 'ambt' wel met de christelijke traditie te maken? Opvallend is dat in de bijbel het woord ambt niet voor komt. Wel is in de bijbel op verschillende plekken te lezen dat Christus gebruik maakt van de dienst van mensen, die Hij inschakelt door hen te roepen en hun er door zijn Geest gaven voor te verlenen. Bij de gaven die de Geest aan ieder in het bijzonder toedeelt, gelijk Hij wil (1 Korinthe 12:11), zijn er ook die gericht zijn op dienstbetoon en hulpverlening: het dienen, het meedelen, het bewijzen van barmhartigheid (Romeinen 12: 7, 8) en de bekwaamheid om te helpen (1 Korinthe 12:28). Velema en van Genderen⁴⁸ laten zien dat het ambt gegrond is in de gemeente, als één van de genadegaven. Het heeft dus te maken met diensten waarvoor mensen gaven hebben ontvangen en het zijn diensten waarvoor mensen door God geroepen worden. Dit duidt de kerk aan met het woord 'ambt' of, 'ambtelijke dienst'.

De wortels van het ambt zijn in het werk van Christus te vinden. Het wezen van zijn ambtelijk werk is dienen en Hij is daarin trouw jegens Hem die Hem aangesteld heeft (zie Hebreëën 3:2). Het feit dat Hij kwam om te dienen, is beslissend voor heel de ambtelijke dienst in de kerken. Dienen in de bijbelse zin van het woord, uit liefde onszelf geheel geven, leren wij ook alleen van Hem. Bijbels gezien is de kern van het ambt representatie. In de representatie van Christus heeft het ambt de roeping om de gemeente te bewaren bij haar geheim.

Aan de opdracht die de ambtsdrager ontvangen heeft, ontleent hij een bepaalde bevoegdheid. Bij dit ambtelijk handelen, kan men zich niet op persoonlijk gezag beroepen, maar komt als gezant van Christus met het gezag van het Woord van God.

Uit de woorden en daden van Christus blijkt, dat van Hem niet alleen eeuwig heil te verwachten is, maar ook hulp in aardse nood. Heil en heling vallen niet samen, maar hangen wel samen. Als christenen worden we in de bijbel opgeroepen om om te zien naar onze naasten in nood.

3.2 Ambt van geestelijk verzorgers in zorginstellingen

Geen enkele andere zorgverlener in een zorginstelling heeft een ambt, of ziet zich zelf in ambtelijke dienst. Smeets geeft aan dat dit het gevolg is van levensbeschouwelijke genootschappen waar geestelijke verzorgers hun ambt aan ontlene. 'Het ambt houdt in dat een levensbeschouwelijk genootschap de aanstelling van de gv bij de betreffende instelling van de gezondheidszorg goedkeurt.'⁴⁹ Deze specifieke constructie van het ambt van de gv heeft te maken met de scheiding tussen kerk en staat die wij in Nederland hebben. Zo bemoeit de staat zich niet rechtstreeks met de kerk, maar accommodeert haar. Dit houdt in dat de staat, door GV vanuit de levensbeschouwelijke genootschappen, in zorginstellingen, ruimte en support biedt. Het ambt van de gv komt meestal tot uitdrukking in een zending, al dan niet begeleid door een ritueel, door een levensbeschouwelijk genootschap.

3.3 Identiteit en multiculturaliteit

Datgene wat de bijbel aangeeft en hoe men nu in het leven staat, verschilt nogal. Zo bevindt

---

⁴⁷ Van Dale Praktijkwoordenboek Nederlands, Utrecht/ Antwerpen druk 1, 2005.

⁴⁸ W.H. Velema en J. van Genderen, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, Kampen: Kok, tweede druk, 1992, pp. 661-674.

⁴⁹ W. Smeets, 'Zending of geen zending. De ambtelijke identiteit van geestelijk verzorgers', *TGV*, jaargang 10, nr. 42, 2007, p. 37.

de Nederlandse samenleving zich in een veranderingsproces, gekenmerkt door: toenemende sociale en levensbeschouwelijke diversiteit én ongebondenheid, individualisering, pluriformiteit aan waarden- en normenpatronen en toenemende spanningen rond de multiculturaliteit. Van Dijk en van Buuren⁵⁰ concluderen dat door de multiculturaliteit er een gebrek is aan coherentie en consistentie, waardoor mensen vluchten in subculturen. Aan de ene kant zien we afbrokkeling van gevestigde instituten, aan de andere kant ontdekken we groei van allerlei levensbeschouwelijke netwerken, doordat mensen op zoek zijn naar de zin van het bestaan. Het gevoel van eigenheid, van identiteit⁵¹ staat steeds onder druk van de veranderingsprocessen. Juist in een snel veranderende samenleving als waar in wij leven is behoefte aan eigen identiteit. Van Dijk en van Buuren geven aan dat identiteit niet zomaar een vaststaand gegeven is. ‘Zij krijgt een steeds nieuw verhaal in de ontmoeting tussen geestelijk verzorgers en de cliënt, en ook in de ontmoeting en samenwerking van geestelijk verzorgers uit verschillende tradities met elkaar en met de omgeving waarin zij leven en werken.’⁵² Beide heren stellen, dat een als zinvol ervaren leven en samenleven in een permanent en steeds sneller veranderende maatschappij met vele wisselende contacten, vraagt om zowel een definitie van de eigen identiteit van individuen en groepen als een permanente herdefinitie. Zij zijn de mening toegedaan dat dit in het bijzonder geldt voor de identiteit van GV volgens verschillende religieuze en levensbeschouwelijke tradities én voor de beroepsgroep geestelijk verzorgers. Van Dijk en van Buuren wijzen ook op de overtuiging van de steeds meer geprofessionaliseerde beroepsgroep geestelijk verzorgers, dat een zekere mate van kritische omgang met de identiteit van de eigen geloofs- of levensbeschouwelijk traditie een belangrijke voorwaarde vormt voor deze professionaliteit. Deze houding kan immers bij uitstek een open houding ten opzichte van verschillende, van de eigen overtuiging afwijkende vormen van geloofsbeleving en levensbeschouwing bevorderen, zowel in de omgang met collega’s als in de houding ten opzichte van cliënten.

3.4 Het krachtenveld van geestelijke verzorging

Wanneer we uitgaan van een voortzetting van het proces van individualisering in de Nederlandse samenleving, dan betekent dit dat zowel de beroepsgroep als de individuele gv zich meer en meer de grote variatie van zingevingsystemen, levensbeschouwingen en religies zal moeten realiseren. De religieuze of levensbeschouwelijke identiteit kan worden geplaatst in een krachtenveld met drie polen⁵³:

1) De cliënt oftewel de vraagkant. In de Nederlandse samenleving zijn er grote verschillen en variaties aan zingevingsystemen en levensbeschouwingen. Zo is er aan de ene kant van het spectrum sprake van een uiterst doordachte religie met transcendente oriëntatie of consistente en doordachte levensbeschouwing binnen één persoon. Het andere uiterste van het spectrum laat een mozaïektype zien, dat gekenmerkt wordt door impliciete zingeving zonder veel reflectie over ultieme zinvragen en zonder herkenbare samenhang. Deze typen lopen vervolgens dwars door religieuze en levensbeschouwelijke tradities heen.

2) De gv de aanbodkant, de persoon als functionaris.

Wat betreft het aanbieden GV geldt de visie dat zij plaatsvindt ‘vanuit en op basis van geloofs- en levensovertuiging’. Daarmee wordt aan de kant van de aanbieder zowel een expliciete als een consistente geloofs- of levensovertuiging verondersteld, die geworteld is in

⁵⁰ A. van Dijk en A. van Buuren ‘Identiteit en interculturalisatie’, in: J. Doolaard (red), *Nieuw Handboek Geestelijke Verzorging*, Kampen: Kok, 2006, pp. 171-191.

⁵¹ Note: Met identiteit wordt gewoonlijk bedoeld: met zichzelf gelijk zijn, dezelfde of zichzelf zijn. Daarmee wordt ogenblikkelijk een onderscheid aangebracht tot wat niet met dat bedoelde ‘zelf’ gelijk is of geacht wordt er niet toe te behoren.

⁵² Idem, p. 173.

⁵³ Idem, p. 177.

de persoonlijke identiteit van de aanbieders. Er kan sprake zijn van een spanning tussen de persoonlijke beleving van een cliënt en van een gv, zelfs van de eigen denominatie. Zo'n situatie kan ertoe leiden dat een cliënt een andere gv wenst of dat een gv het wenselijk vindt de cliënt over te dragen.

3) De identiteit en het domein van GV: de ambtelijke identiteit, de zendende instantie c.q. achterban en datgene wat als de eigen traditie wordt ervaren; zingeving en spiritualiteit. Kenmerkend hierbij is, de overtuiging dat zingeving of zinervaring niet manipulatief is, niet maakbaar. Sinds 1995-1996 groeide het besef dat wanneer we GV in haar eigenheid willen begrijpen zij vanuit zingevende interesse en ethische overwegingen (van zowel cliënt als gv) moet worden verstaan. Dit is o.a. te zien aan de werkdefinitie van GV: 'het mobiliseren van de spirituele krachten die in elke mens schuilen.'⁵⁴ Deze definitie zou je kunnen zien als een samenvatting van het eigene en niet-manipulatieve van de GV.

Bij het functioneel en professioneel handelen van de gv, staat de persoonlijke geloofs- of levensbeschouwelijke identiteit van de gv in een bijzondere relatie met de collectieve identiteit van de zendende instantie of achterban. Aan de aanbodkant gaat het dus om de identiteit van de 'zendende' instantie. Anderzijds gaat het om de identiteit van de individuele gv in zijn/haar ambtelijke relatie tot die denominatie. Hierbij gaat het om het specifieke, het eigene, dat een religieuze of levensbeschouwelijke denominatie, namens welke GV wordt aangeboden, kenmerkt en waarin het zich onderscheidt van andere denominaties.

3.5 Ambt en functie

Mensen zijn transcenderende wezens. Mensen houden er een levensbeschouwing op na. Een levensbeschouwing is een manier om tegen het leven aan te kijken, het te beschouwen. Geen enkel mens ontkomt er in het leven aan om vragen te stellen over de zin van het leven. Ieder mens komt in aanraking met geboorte, lijden, verdriet, dood. Bij al die vragen heb je te maken met een binnenperspectief (het zelf dat bezet wordt door b.v. pijn) en een buitenperspectief (het zelf dat van een zekere afstand kijkt en de pijn niet alleen waarneemt als werkelijkheid van dit moment, maar ook als potentialiteit, als mogelijkheid; de pijn is er "nog niet" in het verleden, zowel als "niet meer" in de toekomst).⁵⁵ Bij het laatste is dus sprake van een metaperspectief. Het innemen van een metaperspectief is nodig vanwege het gegeven dat het voor mensen noodzakelijk is, gezien te worden. Mensen kunnen wel alleen zijn, maar verdragen het niet zonder iemand te zijn waardoor ze zich in hun bestaan bevestigd zien. Dit heeft dan ook alles te maken met religie. Een religie is het krachtigste metaperspectief dat er bestaat. Zodoende zullen religies ook nooit helemaal verdwijnen. Transcenderende creaturen, die mensen zijn, zullen er dus altijd religies op na houden.

Nu moet er wel iets zijn dat naar dat metaperspectief verwijst, dat het tegenwoordig stelt, het representeert. In onze cultuur wordt dat ambt genoemd. Nieuwenhuis vat het ambt op als iets: 'dat een wezenlijke dienst aan mensen verleent, omdat het in hoge mate verbindend, betekenisgevend is. Het is daarmee van een hoog vertroostend gehalte en om die reden zo nodig als het dagelijkse brood'.⁵⁶ Vanwege het gegeven dat het ambt dus eigenlijk onmisbaar is, wordt het omgeven met plechtigheid, met geloften, met rituelen. Het wordt dus met nadruk geïnstitutionaliseerd. Ambt heeft dus te maken met representatie van wat ons overstijgt, als dienstverlening, als schakelstation. Ambtelijkheid kun je ook breder inzetten dan het te laten beperken tot een denominatie. Hierbij gaat het dan om een archetypische ambtelijkheid die de denominaties overstijgt of juist ten grondslag ligt aan de denominatieve interpretaties.

---

⁵⁴ A. v. Buuren in de eerste editie van het Handboek geestelijke Verzorging in zorginstellingen 1996, pp. 152-272.

⁵⁵ H.J., Nieuwenhuis, 'Een kleine fenomenologie van het ambt', *TGV*, jaargang 7, nr. 33, 2004, p. 30.

⁵⁶ Idem, p. 32.

Zo kwam uit het onderzoek van Hanrath en Serré⁵⁷ naar voren dat de gv wordt gezien als een representant. Een representant niet van een kerk, maar een representant die verwijst naar een persoon en een activiteit. Dit onderzoek bevestigt datgene wat Nieuwenhuis ook aangeeft dat het gaat om zien, voelen, kennen, vertrouwen, presentie en representie.

Ook de Gruijter⁵⁸ zit op die lijn. ‘De geestelijk verzorger representeert als officiële roldrager het godsdienstige – het levensbeschouwelijke en kan daarom ook in deze crisis situatie het godsdienstige en levensbeschouwelijke kwalificeren en structureren.’ Zo ziet de Gruijter in de representatie van het uiteindelijke – door alle diversiteit van levensbeschouwelijke en godsdienstige vormen heen, één van de belangrijkste legitimaties van de GV in onze pluriforme samenleving.

3.6 Ambt voor- en nadelen

Met ambtelijkheid, ook al heeft het oude papieren, kan niet iedereen goed overweg. Voor- en tegenstanders staan tegenover elkaar. Het ambt kan, voor dragers ervan ook, een keurslijf zijn of zelfs iets, waar alle betekenis en zin uit weggelekt zijn. Echter dit heeft meestal te maken met een verstoorde, nooit ontwikkelde of afgestorven relatie met de eigen kerk, c.q. levensbeschouwelijke achterban. Ten diepste gaat het hier dus over een persoonlijke geschiedenis en persoonlijke lotgevallen en niet zozeer over het ambt. Als men het ambt als symbool ziet van het instituut kerk, is het dus iets persoonlijks geworden. Nieuwenhuis geeft aan dat het ambt onpersoonlijk is. ‘Zozeer zelfs, dat het een zekere afstand heeft van de ervaringen met het instituut waardoor men ermee is bekleed en waaraan men de bevoegdheid ertoe ontleent’.⁵⁹ Dit laat ook het al hier eerder aangehaalde onderzoek van Hanrath en Serré zien: de gv wordt allereerst geroepen aangaande zijn persoonlijkheid, wie hij is, of hij te vertrouwen is en zeker niet allereerst vanwege zijn ambtelijkheid. Ambt kan negatieve connecties oproepen met het instituut kerk, maar van een professioneel gv mag men flexibiliteit en openheid verwachten aangaande andere overtuigingen en tradities. Zo lopen de attitude van de gv m.b.t. ander religies of levensbeschouwingen en de kwaliteiten als persoon als het ware in elkaar over. Nieuwenhuis pleit er dan ook voor om het ambt als krachtbron te zien, in plaats van probleem. Hij laat zien dat het ambt in twee delen uiteen valt: het persoonlijke en het onpersoonlijke, dit is zowel geldend voor de cliënt en de ambtsdrager. Mensen houden zich altijd bezig met bestaans- en betekenisvragen. Dit is inherent aan onze cultuur. In deze vragen kan er het binnenperspectief worden ingenomen (ik heb nu pijn), maar ook het metaperspectief (ik had vroeger geen pijn, en daar verlang ik naar). In dit metaperspectief van zichzelf bezien, denken over het leven, zin en bestemming, komt ook God ter sprake. En dan is er dus iets nodig wat naar dit metaperspectief verwijst, en Het representeert. Dat doet het ambt. Zo kan het ambt een wezenlijke dienst aan mensen verlenen, omdat het betekenisgevend én verbindend is. Het ambt is tegelijk ook onpersoonlijk, omdat de drager van het ambt schuil gaat achter dat, wat hij vertegenwoordigt. Dit laatste is nodig, omdat het ambt ook onaantastbaar moet zijn. Het ambt is ook een krachtbron. Voor cliënten die hulp nodig hebben om de juiste weg te vinden, en voor de drager omdat hij niet zelf die weg hoeft uit te vinden. Daarnaast ontleent de drager zijn zeggingskracht, bevoegdheid en bekwaamheid aan het ambt.

Twee zaken zijn fundamenteel voor het ambt: het is noodzakelijk, en onpersoonlijk.

Noodzakelijk omdat het een schakelstation is naar het hogere, en onpersoonlijk omdat het de drager overstijgt. Dit is de grootste kracht van het ambt.

Juist hierom is het ambt ook voor de gv, een krachtbron van de eerst orde.

---

⁵⁷ T. Hanrath en J. Serré, Indicatie of intuïtie voor geestelijke zorgverlening, *TGV*, jaargang 10, nr. 43, p. 8.

⁵⁸ A. de Gruijter, Geestelijke verzorging vanuit het cliëntenperspectief, *TGV*, Jaargang 28.

⁵⁹ H.J., Nieuwenhuis, ‘Een kleine fenomenologie van het ambt’, *TGV*, jaargang 7, nr. 33, 2004, p. 30.

4) Conclusie

Aangezien ambt, ambtelijkheid, ambtelijke binding woorden zijn met een kerkelijke lading en tegenwoordig velen niets meer met kerk en geloof van doen willen hebben, is het logisch dat 'ambt' onder vuur ligt. Het zou te eenvoudig en te gemakkelijk zijn om gewoonweg 'ambt' te laten verdwijnen. Ten eerste is dat onmogelijk omdat het bij het beroep van gv gaat om professie, persoon én ambt. Zo kan de persoon van de gv niet worden losgekoppeld van de gv als professional. En ten tweede zou de mogelijkheid ontnomen worden om de gv te kunnen zien als representant van een bepaalde religie of levensbeschouwing. Het specifieke domein van GV wordt gevormd in het brandpunt van persoonlijke ontmoeting, ambtelijke bemiddeling en professionele begeleiding. Hier zie je dan de door Hanrath voorgestane tripolariteit in terug. Het ambt te laten verwijzen naar het representeren van een bepaalde transcendentie zou wel eens de oplossing kunnen zijn voor diegenen die niets met geloven van doen willen hebben. Want één van de meest opvallende en problematische verschijnselen in onze samenleving is enerzijds de neiging: opvallende gedragingen van personen strikt te individualiseren, anderzijds bestaat de neiging om dezelfde gedragingen te culturaliseren. Echte interculturele en interreligieuze of levensbeschouwelijke GV zal beide extremen dienen te vermijden. Wat betreft het aanbieden van GV geldt de visie dat zij plaatsvindt 'vanuit en op basis van geloofs- en levensovertuiging'. Daarmee wordt aan de kant van de aanbieder zowel een expliciete als een consistente geloofs- of levensovertuiging verondersteld, die geworteld is in de persoonlijke identiteit van de aanbieders. De vraagkant met allerlei typen religieuze en levensbeschouwelijke tradities kan hierdoor verzekerd zijn van op de cliënt gerichte, niet-manipulatieve GV. De werkdefinitie van GV: 'het mobiliseren van de spirituele krachten die in elke mens schuilen' zou je kunnen zien als een samenvatting van het eigene en niet-manipulatieve van de GV. Zo zou de gv als officiële roldrager het godsdienstige – het levensbeschouwelijke representeren en daarom ook in de crisis situatie het godsdienstige en levensbeschouwelijke kunnen kwalificeren en structureren. Zo kunnen we in de representatie van het uiteindelijke – door alle diversiteit van levensbeschouwelijke en godsdienstige vormen heen, één van de belangrijkste legitimaties van de GV in onze pluriforme samenleving zien. Ambt kun je dan zien als representatie van wat ons overstijgt, als dienstverlening, als schakelstation. Op die manier heeft ambt dus een duidelijke functie voor de GV. Sterker nog als we het ambt zouden opgeven, onthouden we cliënten iets wezenlijks en de gv een krachtbron van de eerste orde.

Hoofdstuk 5: Verklaring van levensbeschouwelijke betrokkenheid

Gedurende de master heb ik gesprekken gevoerd met dr. Maarten Aalders rond mijn levensbeschouwelijke biografie. Middels die gesprekken heb ik meer zicht gekregen op de rol die mijn eigen spiritualiteit speelt in de professionele attitude. In dit hoofdstuk werk ik de verklaring van levensbeschouwelijke betrokkenheid aan de hand van een aantal punten uit.

a) De reden waarom ik gv ben geworden en hoe ik mezelf in levensbeschouwelijk opzicht gezien, beleefd en ervaren heb in het praktijkdeel van de opleiding;

Ik ben gv geworden, omdat ik zelf lichamelijk en geestelijk heb ervaren wat ‘ziek zijn’ met een mens doet. ‘Die ziekteperiode is voor mij een tijd geweest waarin ik heb ervaren dat het geestelijke, een onmisbare dimensie in mijn leven vertegenwoordigt.

Mijn eigen predikant en de gv van het ziekenhuis, waren toen voor mij de wegwijzers in een woelige, stormachtige zee.’ Nu ben ik zo ver dat ik zelf als gv wil, kan en er mag zijn voor mensen ‘in nood’. Mijn eigen existentiële ervaring met ziekte, twijfel, hoop, wanhoop heeft op me ingebeukt. Deze aanvechtingen zijn achteraf gezien nuttig en goed geweest aangaande mijn eigen gv-zijn.

Ik ben gv geworden, omdat het een baan is die uitstekend bij mij past, die mij eigenlijk op het lijf geschreven is. Tegelijkertijd is het voor mij een nieuwe kans. Aangezien ik door mijn ziekteperiode mijn baan kwijt raakte in het onderwijs en het niet wijs geacht wordt als ik daarin terug keer, voelde ik me geroepen om theologie te gaan studeren. Dit allereerst om zinnig bezig te kunnen zijn in de periode dat ik lichamelijk gezien nauwelijks tot iets in staat was. Aangezien mijn hoofd/geest goed functioneerde, dit dus in tegenstelling tot mijn lijf, ging studeren me goed af. Na een 6-jarige deeltijd HBO-Theologie studie, volgde de master Theologie en Geestelijke Verzorging in Utrecht. Dit vanwege het feit dat ik tijdens één van de HBO stages voor het eerst in aanraking kwam met ‘geestelijke verzorging’. Het beroep van gv sprak me direct erg aan, allereerst vooral omdat ik daar als vrouw voor vol werd aangezien. Dit in tegenstelling tot evangelische gemeenten waartoe ik zelf behoor en waar ik als vrouw (met een roeping!) altijd voor mijn plekje moe(s)t knokken. Dit ging me steeds meer tegenstaan. Daarnaast ook omdat ik van nature geïnteresseerd ben in mensen en door mijn eigen ervaring met ziek-zijn, in staat ben om te proberen te begrijpen wat het met die ander doet, hierdoor heb ik dus iets te bieden. De kennismaking met de GV was in die tijd voor mij eigenlijk een soort pastoraat. Oorzaak daarvan was dat ik op de Christelijke Hogeschool Ede (CHE) pastoraal werd opgeleid. Over zingeving werd daar niet gesproken, echter wel volop op mijn stageplek. Voor mij bestond er toen maar één soort zingeving en dat was Jezus Christus. Die stage ging me erg goed af, mijn stagebegeleider gaf me echter één opmerking mee en dat was, dat ik meer moest los komen van mijn eigen geloof. Toen kon ik daar niets mee en vond dat als goed evangelische eigenlijk wel mooi, dat mijn geloof zo geïntegreerd was in mijn leven, dat ik er eigenlijk niet eens meer los van kon komen. Toch heeft die opmerking me niet los gelaten en ontdekte ik voor mezelf dat er wel degelijk, naast overeenkomsten, verschil zit tussen pastoraat en GV. Vandaar dus een specialisatie in ‘zingeving’. Want als een gedeelte van een mens uitvalt, of ziek wordt, komen ook altijd zingevingsvragen naar boven. In de zorginstelling waar je bij uitstek te maken hebt met leven en dood, heelheid en gebrokenheid komen zingevingsvragen dus logischerwijs aan de orde. Ik ben gv geworden, omdat ik de ander wil helpen bij het zoeken en vinden van het zoekgeraakte zelf. Het gaat hierbij om zorg voor de diepste kern. Het er zijn voor die ander, het aandachtig luisteren naar het levensverhaal van die ander.

Ik ben gv omdat ik God wil dienen. Ik wil God dienen door om te zien naar de ander (in nood). Met daden van barmhartigheid hoop ik Hem die BARMHARTIG is te dienen.

In levensbeschouwelijk opzicht heb ik geleerd dat God mijn BRON is. God is mijn begin- en mijn eindpunt. Uit die BRON mag en kan ik zelf putten, waardoor ik er wezenlijk kan, mag en durf te zijn voor de ander. Voor mezelf namens DE ANDER. Voor de ander afhankelijk of die ook DE ANDER kent.

b) Ervaringen die ik heb opgedaan met interreligieuze contacten en hoe ik mezelf levensbeschouwelijk gezien in die contacten heb beleefd;

Het afgelopen jaar heb ik theoretisch veelvuldig te maken gehad met andere religies en geloven. Heel belangrijk is voor mij geweest het vak Moderne Tijd en Fundamentalisme. Hier heb ik leren inzien dat de evangelischen, bij anderen soms fundamentalistisch over kunnen komen. Aangezien ik zelf bij het evangelische wereldje behoor, wil ik dat te allen tijde voorkomen. Maar ook een vak als boeddhisme heeft me laten zien dat er meer is tussen hemel en aarde. Door o.a. deze vakken heb ik geleerd om wat lossen van mijn eigen geloof te komen staan en objectiever te leren kijken naar andere godsdiensten. Hierdoor ben ik (gelukkig) toch weer terecht gekomen bij de God van de bijbel. Ook al blijft voor mij de moeilijkheid bestaan van geloof versus wetenschap. Geloven in God kan echter niemand voor 100% verklaren. Het belangrijkste is dat ik een keuze heb gemaakt, om mij (opnieuw) toe te vertrouwen aan Jezus Christus. Wat mij trickert in het christelijk geloof is dat de bijbel vol staat met verhalen van hoop. De afgelopen tijd is door dit alles wel moeilijk voor mij geweest. Mijn ankers zijn danig door elkaar geschud. Zo zelfs dat ik niet meer wist wat ik moest geloven. De gesprekken met dr. Aalders waren voor mij erg belangrijk. Zo heb ik ontdekt dat twijfelen zo slecht nog niet is. Twijfel behoedt zelfs voor fundamentalisme. Door dat ik zelf ondervonden heb wat het is om niet (meer) te kunnen geloven, denk ik dat ik ook de ander die met hetzelfde te maken heeft, beter kan begrijpen. Maar God zei dank, ik heb mijn geloof behouden, wat een rijkdom. Geloven gaat voor mij om vertrouwen. En dan niet vertrouwen op mijn eigen emoties, maar op de beloften van God. Maakt het dan uit wie God is? Eigenlijk niet ik zal het moeten doen met datgene waar ik achter kan komen. Geloven is ook het voor waar houden van datgene waar ik in geloof. Een ander kan in geloven iets heel anders zien. Het draait om de inhoud en voor mij is dat God. God die goed, getrouw, rechtvaardig, barmhartig en liefde is. Ook heb ik in dit proces veel gehad aan mijn mede supervisanten, waarvan er één oud-katholiek is en een ander haar heil zoekt in het boeddhisme. Ik heb heel veel mooie en goede dingen uit hun geloven gezien en gehoord. Doordat ik ze heb leren kennen als 'goede mensen', kon ik open staan voor hun levensbeschouwing en heb ik er zelfs erg veel van geleerd. Op het symposium van de VGVZ op 08-06-2009 met als thema herbronnen, ben ik onder de indruk geraakt van 'sprekende beelden' door André Bikker. Deze kunstenaar heeft zeven schilderijen van de zeven geloven/religies gemaakt die we binnen de VGVZ tegen komen. In elk schilderij afzonderlijk kon je datgene zien waar het betreffende geloof voor staat. Zeer verrassend vond ik het dat ze in elkaar opgingen toen ze bij elkaar gehangen werden. Zo was er sprake van eenheid, maar toch bleef ook duidelijk zichtbaar waar elk afzonderlijk geloof voor stond.

c) Spirituele, bijbelse of levensbeschouwelijke thema's die in het werkveld voor mij helpend en belemmerend gewerkt hebben in contacten met cliënten en collega's;

Bij mijn weten zijn er geen zingevingthema's die belemmerend gewerkt hebben voor mij. Mijn stage heb ik doorgebracht in een protestants christelijk huis. Hier voelde ik me als een (ICHTUS) visje in het water. Het was herkenbaar en het sloot volkomen aan bij datgene waar ik voor sta. Zo zijn de waarden, waar zij voor staan; liefde, barmhartigheid, dienstbaarheid en gerechtigheid, voor mij zeer helpend geweest. Daar kon ik mee uit de voeten. Maar ook 'met een thema als 'zorgdragen voor elkaar' heb en kan ik wat.

Om God als Schepper te kunnen zien van alle mensen, helpt mij in het contact met cliënten en collega's. Ik voelde mij verbonden met hen, omdat wij ten diepste allen mens zijn, schepselen van die ene Schepper, gemaakt naar Zijn evenbeeld, of we dat nu geloven of niet. In ieder geval heeft God hun het leven geschonken. Hij heeft iedereen gelijkwaardig gemaakt. Het beeld van God als de lijdende God heeft voor mij ook helpend gewerkt. God kent onze pijnen en moeiten en hij lijdt met ons mee. Zelfs in ons diepste lijden staan wij niet alleen. Met mijn aanwezigheid heb ik, als daar de mogelijkheid toe was, geprobeerd deze boodschap door te geven aan cliënten en bewoners. Wat ik ook als belangrijk heb ervaren in contacten met anderen zijn rituelen en symbolen. Waar worden tekort schieten, of waar woorden verschillen, spreken rituelen en symbolen vaak wel een duidelijke, eenduidige zelfde taal. De christelijke hoop is ook zo'n onderwerp. Jezus opstanding is voor mij de basis van de hoop, waar ik niet zonder kan. Jezus opstanding biedt voor mij de hoop dat het morele kwaad en al het lijden, zelfs de dood overwonnen kan worden. Er is de mogelijkheid van eeuwig met God leven na dit leven. De navolging van Christus is ook een belangrijk levensbeschouwelijk aspect voor mij. Hij was het die omzag naar de zieken. Die voor een ander deed, wat Hij wilde dat anderen aan Hem deden. Die hoge ethische norm is en blijft een uitdaging. Maar daarbij weet en ervaar ik maar al te goed; ik ben de Messias niet. De Messias is de Zoon van God, Hij heeft het allemaal volbracht, ik hoef het niet (meer) te doen.

d) Het omgegaan met grote en kleinere ethische kwesties;

Veel heb ik hier niet mee te maken gehad. Wel ben ik intensief betrokken geweest bij het project "De menselijke maat". Ook heb ik een regiobijeenkomst bijgewoond over dementie en doodswens. Verder kwamen ethische kwesties ook naar voren in het LIZO wat ik heb bijgewoond. Al met al was ook bij de intervisie bespreking sprake van een ethische kwestie. Hierbij ging het dan om de tijd die gegeven kan worden om de kamer te ontruimen van een overledene. Je kunt daar dan over spreken met elkaar, maar puntje bij paaltje zijn het gewoon regels die de overheid heeft opgelegd aan instellingen. Het is dus puur een financiële kwestie. Dat vind ik nou ethisch onverantwoord!

Mijn eigen levensbeschouwelijke positie

Voor mij persoonlijk bestaat en werkt GV zonder 'kleur' niet. Mijn eigen geloofsovertuiging; een protestants christelijke basis met een evangelische geloofsovertuiging speelt bij mijn werk voor mezelf dan ook een belangrijke rol. Vanuit mijn eigen levensovertuiging, want die hoort bij mij, bij mijn identiteit, net als mijn gezicht en mijn naam, probeer ik op weg te gaan met iedereen, gelovige of niet, die geconfronteerd wordt met crisis/contingentie. Mijn geloof in de God van de bijbel is mijn eigen fundament. Daarom wil ik graag present zijn namens God. Dat zie ik ook terug voor mezelf in het 'ambtshalve'. Ik kom niet namens mijzelf, maar namens God. Ik weet mij gezonden namens God om zijn liefde en licht te laten schijnen in deze wereld. Zelf zou ik het fijn vinden, om in de toekomst uitgezonden te kunnen worden door mijn eigen geestelijke achterban. Een achterban waarop ik kan terugvallen, waar ik rekenschap aan af leg. Het weten en ervaren onderdeel te zijn van een groter geheel. Mijn eigen denominatie die mij 'kleur' geeft. 'Kleur' die er voor zorgt dat ik zelf weet waar ik voor sta, kleur die ook duidelijkheid verschaft aan anderen.

Henk Veltkamp beschrijft in *Beterschap, Zorg voor de ziel in dagen van ziekte*⁶⁰, zeven etappes van de spirituele zoektocht naar beterschap.

1. Gezondheid en ziekte
2. Lichaam, ziel en geest

---

⁶⁰ Henk Veltkamp, *Beterschap Zorg voor de ziel in dagen van ziekte*, Zoetermeer; Uitgeverij Meinema, 2006, p. 13.

3. Ruimte en tijd de dimensies waarin wij leven.
4. Verlangen en vertrouwen, de diepste geestelijke krachten waarvan een mens leeft?
5. Ons zelf verbonden met anderen en misschien wel met de onzichtbare Ander
6. Afhankelijk zijn
7. Eindigheid en perspectief

Op die zeven etappes kan ik mijn eigen verhaal leggen. Die zeven etappes en mijn eigen ervaring wil ik gebruiken en inzetten bij het vak van gv.

Eind maart 1997, ik was 36 jaar, getrouwd, moeder van 3 kinderen, kreeg thuis onverklaarbare vreselijke pijn en werd opgenomen. Binnen twee dagen was ik van gezond doodziek en leek gezondheid onbereikbaar ver weg, sterker nog er werd rekening gehouden dat ik zou komen te overlijden (1).

Dat allerlei lichamelijke functies haperen en ik afhankelijk was van allerlei apparaten, maakte mij ook psychisch en geestelijk heel onzeker (2).

Ik werd steeds zieker, ik vroeg me af, wat is er met mij aan de hand, overleef ik dit wel?

Wie oh wie of wat helpt me hier doorheen? Help me toch (4).

Ik bleek een uiterst gevaarlijke bacterie bij mij te hebben en werd op de intensive care verpleegd. Ik voelde me afgesloten van de wereld, ik worstelde in mijn eigen zeer kleine, wereldje, het ziekenhuisbed. Opgesloten en aangesloten aan allerlei apparaten, zoiets afschuwelijks had ik nog nooit meegemaakt. Hoeveel dagen gaat dit nog duren, wanneer mag ik hier uit, kom ik hier nog uit en hoe kom ik er dan uit? (3).

Ik moest geholpen worden bij al die gewone dagelijkse dingen. Kon niet eten, drinken, toiletteren, mocht zelfs geen kleding aan. Van iets van zelfstandigheid was totaal geen sprake. Ik was volkomen afhankelijk en ik had geen greintje zeggenschap, geen enkele keus.

Dagen ervoor zorgde ik zelf nog voor mezelf, man en kinderen. Nu was ik afhankelijk van de zorg van anderen. Ik ontdekte dat zorgen voor iets heel anders is dan van de zorg van anderen afhankelijk zijn (6).

De relatie tot mijn man en kinderen kreeg een veel diepere betekenis. Mijn geloof in God werd danig op de proef gesteld. Altijd had ik Hem ervaren, maar toen, toen ik Hem zo hard nodig had, was Hij er niet, vond ik Hem niet (5).

Toen de crisis was geweken beseftte ik nogmaals, maar toen eigenlijk pas goed, waaraan ik was ontsnapt. Dat raak ik ook nooit meer kwijt. Het heeft me heel veel tijd en energie gekost om 'het leven weer op te pakken'. Toch heeft het me ook veel goeds gegeven, dit alles is niet zonder betekenis gebeurd. Ik zou hier natuurlijk nooit voor gekozen hebben, maar het is mij overkomen en daarom wil ik er ook iets meedoen. Dat ik zó op het randje ben geweest....dat werpt een heel ander licht op mijn leven en hoe ik dat ervaar. Daar wil ik iets meedoen (7).

Ik weet hoe belangrijk het is als je ervaart dat er naast de lichamelijke zorg ook zorg voor je ziel is. Goede zorg voor de ziel is net zo belangrijk bij ziek zijn, als goede zorg voor het lichaam. Het is in tijden van ziekte, zorgen, moeilijkheden, bijna onmogelijk om die weg op eigen houtje te gaan. Die weg is namelijk een zoektocht naar de zin en betekenis van het leven. Als zin gevonden moet worden, als zin gegeven moet worden, is het belangrijk om erover te praten. Het niet kunnen stellen van zingevingsvragen kan genezing in de weg staan. Door te praten, kan een verwerkingsproces op gang komen. Door te praten kan eenzaamheid opgeheven worden. Door te praten, kan men het weer op een rijtje krijgen waardoor men bewust kan kiezen. Door te praten kan men weer hoop krijgen. In het boekje *Beterschap* beschrijft Veltkamp⁶¹ een gesprekje dat hij heeft met een patiënte. Dit gesprekje heb ik weer

---

⁶¹ Henk Veltkamp, *Beterschap Zorg voor de ziel in dagen van ziekte*, Zoetermeer; Uitgeverij Meinema, 2006. p.129.

gegeven in een soort gedichtje, wat mijn inziens mooi weergeeft waar het ten diepste in ieders leven omgaat.

Hopen op...

Hoop,
die leven doet
ook in het aangezicht van ziekte
en dood.

Hoop
die in tegenstelling tot de illusie,
met beide benen op de grond staat.
Illusie
is een blinddoek,
hoop
een poetsdoek voor je bril,
om meer te kunnen zien
dan alleen de dood
of
de ziekte die je leven bedreigt.
Om heel je leven te kunnen zien,
met alles wat daarin van zoveel waarde is.
Om de ziekte,
de dood
daarin zijn plaats te kunnen geven.
De plaats die hem toekomt.
Niet minder,
maar ook niet méér.

Hoop
doet leven.
Ook,
en juist,
in tijden van ziekte,
in het aangezicht van de dood.

Hoop
hoeft niet in bescherming genomen te worden
door de harde werkelijkheid te verdoezelen.

Hoop
is sterk genoeg
om die confrontatie aan te kunnen.

Dat de hoop, de ander mag doen leven!

Dat is mijn hoop als geestelijk verzorger,
Mijn hoop is op U HEER,
Yvonne Lommers Grauss
Juni 2009.

Hoofdstuk 6; Literatuurlijst

Baart, A., *Een theorie van de presentie*, Utrecht: Lemma, 2004.

Baart, A., 'Een bevredigende relatie tot het leven helpen ontwikkelen, over deugdelijke geestelijke verzorging', *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*, jaargang 8, nr. 34, pp. 23-33.

Bouwer, J., 'Jorna tussen geestelijke begeleiding en geestelijke zorgverlening(?)', *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*, 2, nr. 37, 37-47.

Dijk, A., van en Buuren, A., van, 'Identiteit en interculturalisatie', in: J. Doolaard (red), *Nieuw Handboek Geestelijke Verzorging*, Uitgeverij Kok, Kampen, 2006, pp. 171-191.

Gerwen, G., van, 'Geestelijke verzorging in instellingen van gezondheidszorg', *Praktische Theologie*, 1992/5, pp. 469 vv.

Hanrath, T., *Beroepsstaandaard voor de geestelijk verzorger in zorginstellingen*, VGVZ cahiers 2, 2002.

Hanrath, T., *Geestelijke verzorging in het hart van de zorg, De professionele identiteit van de geestelijk verzorger in een veranderende zorgcontext*, pp. 96-106, verdere gegevens mij onbekend.

Hanrath, T., en Serré, J., 'Indicatie of intuïtie voor geestelijke zorgverlening', *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*, 10, nr. 43, 2-10.

Hijweege-Smeets, N., *Stagehandleiding voor de stage in het kader van de master: theologie en Geestelijke Verzorging*, Departement Godgeleerdheid Universiteit van Utrecht, september 2008.

Jorna, T., 'De geestelijke dimensie in de geestelijke verzorging; kritische noties bij Bouwers competenties van het vak', *Tijdschrift Geestelijke Verzorging* 5, nr. 34, 36-46.

Meulink, H.F., 'Geïntegreerde geestelijke verzorging', in: J. Doolaard (red.), *Nieuw Handboek Geestelijke Verzorging*, Uitgeverij Kok Kampen, 2006, p. 511-522.

Mooij-Kemp, D.E., 'De opleiding en bevoegdheid van geestelijk verzorgers', in: J.J.A. Doolaard, (eindredacteur), *Nieuw Handboek Geestelijke Verzorging in Zorginstellingen*, Uitgeverij Kok Kampen, 2006, pp. 131-138.

Nieuwenhuis, H.J., 'Een kleine fenomenologie van het ambt', *Tijdschrift Geestelijke Verzorging* nr. 33, verdere gegevens mij onbekend.

Lommers-Grauss, Y., *Portfolio behorend bij het stageverslag*, Onderdeel van de stage voor de master Theologie en Geestelijke Verzorging, februari / juni 2009.

Schouten, H., 'De vereniging voor geestelijk werkers 'Albert Camus'; een pleidooi voor ontzuiling van de geestelijke verzorging', in: J.J.A. Doolaard, (eindredacteur), *Nieuw Handboek Geestelijke Verzorging in Zorginstellingen*, Uitgeverij Kok, Kampen, 2006, pp. 110-117.

Uden, R., en Scherpenisse, E., 'Levens – en zingevingsvragen bij patiënten in het ziekenhuis een zorg voor verpleegkundigen?', *Tijdschrift Geestelijke Verzorging* 10, nr. 43, 11-18.

Smeets, W., 'Geestelijke verzorging: een dyadisch georiënteerde professie op het domein van de spirituele gezondheid', *Psyche & Geloof* 18, 2007, nr. 1-2, pp. 96-113.

Smeets, W., 'Zending of geen zending. De ambtelijke identiteit van geestelijk verzorgers', *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*, jaargang 10, nr. 42, 2007, pp. 37-42.

Velema, W.H., en Genderen, J. v., *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, Uitgeverij Kok, Kampen, tweede druk, 1992.

Veltkamp, H., *Beterschap Zorg voor de ziel in dagen van ziekte*, Uitgeverij Meinema, Zoetermeer, 2006.

Yalom, I., *Religion and Psychiatry. Lezing*, New Orleans, 2000, pp. 1-27, gedownload van Yalom.com, lectures.

Zorggroep Rijnmond, *Zorgdragen voor elkaar, Kernwaarden van Zorggroep Rijnmond*, nov. 2007.

www.VGVZ.nl